תנ״ך · ראשונים · רלב״ג · נביאים

רלב"ג על שמואל א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רלב"ג על שמואל א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רלבג-על-שמואל-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 8
פרק ג 14
פרק ד 16
פרק ה 17
פרק ו 18
פרק ז 20
פרק ח 26
פרק ט 28
פרק י 29
פרק יא 30
פרק יב 31
פרק יג 36
פרק יד 38
פרק טו 42
פרק טז 46
פרק יז 48
פרק יח 50
פרק יט 52
פרק כ 54
פרק כא 57
פרק כב 59
פרק כג 60
פרק כד 62
פרק כה 63
פרק כו 65
פרק כז 66
פרק כח 67
פרק כט 68
פרק ל 69
פרק לא 70

פרק א

פסוק א

הנה ספר שכבר היה איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירוחם בן אליהוא בן תוחו בן צוף אפרתי וכבר נתבאר בספר דברי הימים שהוא היה לוי והיה מבני קרח ולזה נתבאר שלא נקרא אפרתי אלא מפני היותו גר בהר אפרים ולזה יהיה ראוי אמרו מן הרמתים צופים מודיע המקום המיוחד שהיה ממנו והוא הרמתה כמו שאמר אחר זה ויבאו אל ביתם הרמתה ואמרו מהר אפרים מודיע מקומו הכולל שהיה גר שם וידמה שתהיה העיר הנקראת הרמתה נראית כשתי' והיו צופות זו לזו ולזה אמר שהוא הרמתים צופים או יהיה זה מודיע מעלת משפחתו ומקומם ויהיה הרמתים כמו הרמתים אשר נקוד חירק תחת התי"ו וכמו ונעקש דרכים יפול באחת והרצון בזה שהוא היה מן האנשים היושבים ברמה שהיו צופים ר"ל נביאים כי היושב ברמה יקרא רמתי כמו שהיושב במצרים יקרא מצרי והוא הודיע בזה כי ממשפחות נביאים היה שהיו יושבים ברמה ולזה קבע שם שמואל ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו והנה הוא היה מבני קרח שהיו מהם כמה נביאים או נקראו אלו הרמתים צופים להיותם מבני צוף שנקרא שמו צופי בספר דברי הימים ויורה על שהם היו מתיחסים אל צוף מ"ש אחר זה כאשר בא שאול ונערו הרמתה המה באו בארץ צוף, והנה סמך זה הספור לשני הספורים הקודמים כי בכל אחד מהספורים ההם היה מה שהגיע מהקלקול בסבת לוי היה גר בהר אפרים כי הנער הלוי היה גר בבית מיכה שהיה בהר אפרים והאיש הלוי בעל הפילגש גם כן היה גר בהר אפרים והסכימו עוד ששני הספורים ההם שכבר נסע מבית לחם יהודה מי שבא על ידו הקלקול כי הלוי אשר בא בבית מיכה היה מבית לחם יהודה ופילגש הלוי היתה מבית לחם יהודה ומשם נסע האיש הלוי שבאה התקלה על ידו והנה סמך לזה זה הספור שהיה איש לוי גר בהר אפרים ויצא ממנו מי שבאה טובה גדולה על ידו לישראל:

פסוק ב

וספר שכבר היו לאלקנה שתי נשים שם האחת חנה ושם השנית פנינה ולא זכתה חנה לבנים:

פסוק ג

מימים ימימה. הרצון בזה משנה לשנה או מרגל לרגל כמצות התורה והיותר נכון שמשנה לשנה היה עולה שם עם נשיו ברגל ורגל ולזה נאמר ועלה האיש ההוא מעירו

מימים ימימה ר"ל שפעם אחת בשנה היה עולה מעירו בדרך שלא נשאר לו שם בביתו אפילו הנשים והטף:
להשתחוות ולזבוח לה' בשילה. פי' רבותינו ז"ל להשתחוות ולהתפלל ואף על פי שהיה מתפלל גם כן בעירו הנה התפלה בבית המקדש היתה יותר נבחרת, ואפשר גם כן שהיתה ההשתחואה ממש כי הנכנס שם היה משתחוה כמו שאמרו ז"ל:
ולזבוח. הם שלמי שמחה ושלמי חגיגה:

פסוק ד
ויהי היום. כאשר זבח אלקנה זבח השלמים נתן לפנינה אשתו ולכל בני' ובנותיה מנות כי כלם היו שם כמו שפירשנו:

פסוק ה
ואולם לחנה תן מנה אחת אפים. ר"ל שהיה נותן לה מנה אחת בעלת שני פנים כאילו תאמר שהיה נותן לה מהנתחים השמנים מאד ומהנתחים שאין בהם שומן כדי שתבחר מה שתרצה לאהבתו אותה או יהיה אמרו אפים רומז לפנים וירצה בזה שהיתה יושבה לנגדו פנים כנגד פנים להשגיח בענינה איך תאכל ולזה הרגיש אלקנה שלא אכלה:

פסוק ו
והנה היתה הסבה בזה הכעס שהכעיסתה צרתה שהיתה מתפארת ברבוי בניה והיתה מבזה אותה על שאין לה בנים:

פסוק ח
והנה אמר לה אלקנה לנחמה כשהיה רואה אותה בוכה ואינה אוכלת למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים לרוב אהבתי אותך. והנה קמה חנה אחרי האכילה והשתייה אבל היא לא אכלה ולא שתתה כמו שאמר ותבכה ולא תאכל וכמו שאמרה ויין ושכר לא שתיתי:

פסוק ט
ועלי הכהן יושב על הכסא אצל מזוזת היכל ה'. ולא היה יושב בהיכל אבל בעזר' והיה לו רשות לשבת שם לפי שהיה כהן גדול:

פסוק י
והיא מרת נפש ותתפלל על ה'. ר"ל כנגד קדשי קדשים והצד ההוא היה לפני ה' ר"ל מה שיביט לצד המערבי שהיה בו ארון ברית ה' והיתה בוכה בעת התפלה כי שערי דמעה לא ננעלו:

פסוק יא

והנה נדרה חנה נדר לה' שאם יראה בעניה ויתן לה זרע אנשים רוצה לומר הזרע המתהוה מן האנשים והוא שיהיה לה ולד תתננו לה' כל ימי חייו רוצה לומר שיהיה תמיד לעבודת הש"י עד יום מותו ותער לא יעלה על ראשו לגלח שערו כי יהיה נזיר וקדש לה' אם יהיה ראוי לזה רוצה לומר אם היה זכר, ובכאן רמז שהנודר מן התגלחת כל דיני נזירות חלין עליו כי היא לא נדרה רק מן התגלחת ושתקה משאר דיני נזירת, או יהיה הרצון באמרה זרע אנשים בן זכר וזה כי זרע האנשים כשלא ישתנה מזרע הנקבה יהיה הולד זכר וכשישנהו זרע הנקבה תהיה נקבה כמו שהתבאר בחכמה הטבעית:

פסוק יב

והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה'. ר"ל לפני קדשי הקדשים הנה היה עלי מביט ורואה תנועת שפתיה וקולה לא היה נשמע ולזאת הסבה חשבה עלי לשכורה וגינה אותה על שכרותה וענתה חנה ואמרה לא אדני והנה אין הענין כמו שחשבת אבל אני קשת רוח מאד מרוב הרעב והכעס על קשי מזלי:

פסוק טו

ואשפוך את נפשי. על דרך ולפני ה' ישפוך שיחו והענין בו ענין התפלה שאמרה בה כל רצונה לפני השם:

פסוק טז

אל תתן את אמתך. ראויה להיות בת רשע והרצון בו שלא יתננה כבת בליעל כי אשר הם במדרגה אחת מהצדק או במדרגה אחרת מהרשע הם ראוים שישבו יחד להשכמתם בתכונה ההיא ולזה הם אוהבים זה את זה ומתחברים יחד, כי לא דברתי בסבת השכרות אבל בסבת רוב צרכי להתפלל לש"י ולסבת הכעס שמכעסת אותי צרתי דברתי עד הנה להשיג רצוני מהש"י ולהשקיט המיית לבבי מהכעס כי כבר ישקיט הכעס באופן מה מהספור וההגדה בו כאמרם ז"ל דאגה בלב איש ישחנה לאחרים ובזה האופן היה מנוח לה מרגזה ומעצבה:

פסוק יז

והנה אמר לה עלי על הדרך מן הנבואה שתפילתה תהא נשמעת או אמר לה זה על דרך התפלה והבקשה ולזה אמרה לו תמצא שפחתך חן בעיניך שתתן לבך להתפלל עליה:

פסוק יח

ותלך האשה לדרכה ותאכל. לבטחונה על תפלת הנביא שתהיה נשמעת או לבטחונה ייעודו ושקט כעסה לזאת הסבה:

פסוק יט

והנה השכימו בבוקר והשתחוו לפני ה' ושבו לביתם וזכר הש"י חנה וילדה בן ותקרא שמו שמואל להוראת כי מה' שאלה אותו, ואם אמר אומר שהיה ראוי אם כן שתקרא שמו שאול, אמרנו לו כי לא ידקדקו קוראי השמות כל כך הלא תראה לאה שקראה שם בנה ראובן כי ראה ה' בעניה ונקרא שם נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו והיה ראוי גם כן שיהיה שמו מנחם:

פסוק כא

והנה מקץ שנה שנפרדו משילה עלה האיש אלקנה וכל ביתו לזבוח לה' שלמי היום טוב ההוא ואת נדרו אשר נדר בשנה ההיא כי בבאו שם חייב לשלם שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וחנה לא עלתה אז כי אינה מחוייבת בזה כמו שקדם ולא רצתה להביא שם שמואל עד גמלו כי בדעתה שתכף היותו שם ישאר שם בבית ה' כל ימיו וזה אמרה וישב שם עד עולם ולפי שכבר מצאנו עולם שהוא יובל אמרו ז"ל שכבר ישב שם חמשים שנה כעולמו של יובל ולזה אמרו שכל ימיו של שמואל הרמתי לא היו כי אם נ"ב שנה כי ימי ההגמל היו ב' שנים ולזה יהיה המאמר מכונה ע"ד הנבואה והנה יראה שכן היה כי לא שפט עלי ישראל כי אם ארבעים שנה ואחריו עמד ארון ה' בבית אבינדב עשרים שנה ואז עברו שבע שנים למלכות דוד לפי מה שנזכר בזה הספר ולזה לא יהיה מראשית ימי עלי עד מלכות דוד כי אם נ"ג שנה ושבעה חדשים שעמד הארון בשדה פלשתים וכבר מת שמואל קודם מות שאול והיה עלי שופט קודם הולד שמואל ואעפ"י שנאמר שביום הראשון שהוקם היתה לפניו חנה הנה לא יתכן שיהיו חיי שמואל יותר מן נ"ב שנה זמן מועט ולזה יהיה מן הפלא במה שאמר שמואל ואני זקנתי ושבתי ולהתיר זה הספק אמרו שקפצה עליו זקנה והנה נפרש זה על דרך הפשט בהגיענו שם בע"ה:

פסוק כג

אמר אלקנה אך יקם ה' את דברו. על דרך תפלה ר"ל שיחיה הבן בזה האופן שיתקיים בו מה שנדרה חנה:

פסוק כד

בפרים שלשה. אחשוב שהביאום שם לזבוח שלמים מרוב השמחה והקמח למנחות והיין לנסכים והביאה הנער בית ה' שילה לקיים נדרה, והנה היה הנער צעיר ימים מאד והנה עם זה לא נמנע' מלהביאו שם לקיים את נדרה:

פסוק כה

והנה אמר ששחטו את הפר והביאו את הנער לפני עלי כי בעבור הבאתו היתה רוב השמחה וידמה שאמר לעלי שהוא ישאר שם והיה עלי מצחק זה לקטנו כי הלוי לא יכנס לעבודה כי אם מבן כ"ה שנה ומעלה ולזה אמר לו חנה בבקשה שישמע דבריה והנה נשבעה בחיי נפש הכהן הגדול שהיא האשה הנצבת עמו במקום ההוא להתפלל אל ה' הנה הוא הנער שהיתה בעבורו תפלתו כי בה נתן השם שאלתי אשר שאלתי ממנו גם אנכי השאלתיו לה' לעבדו כל ימיו כדרך המשאיל דבר מה להשתמש בו:

פסוק כח

והנה השתחוה עלי לה' שם לתת לו תודה כששמע שנתן לה השם שאלתה כמ"ש עלי לה או אולי השתחוה הנער לה' כי למדוהו זה לחנכו לעבודת הש"י וידמה ששאר הפרים שהביאו שחטו בימים הנשארים מהרגל או הביאום בית ה' לנדבה עם הנער:

פרק ב

פסוק א

והנה התפללה חנה לש"י על דבר בנה שבח והודאה לש"י כעל כל אשר גמלה רב טוב וידמה שזאת התפלה היתה על דרך הנבואה ואם נתערב בה קצת ממה שהורגש לה בחוש, וזה ענין התפלה לפי מה שאחשוב. עלץ לכי בה'. אמרה כל זה בעד כנסת ישראל כשיבא שמואל בנה לעבוד את ה' לבדו ולהסיר הבעלים והעשתרות שאם לא יעשה לישראל טוב אחר די בו שמחה:

רמה קרני בה'. לנגח את אויבי אחר כן כי כבר נפלו לו אז הפלשתים בידו:

רחב פי על אויבי. להיותם תמיד נופלים בידו כל ימי שמואל כמו שנזכר אחר זה והיתה סבת זה כי שמחתי בישועתך שהראית במלחמה הראשונה שהיתה לשמואל עם פלשתים להגלות בה ידך החזקה אשר חזקה והוסיפה אמונתי בך:

פסוק ב

הנה כשנעיין בקדושים שברא הש"י והם המלאכים שהם נבדלים ונקיים מחומר לא ימצא בהם מי שהוא קדוש ונבדל כמו הש"י וזה שכל אחד מהם לו יחס מה אל הגלגל שהוא מניע אותו והוא משים אותו חי ביחס ההוא המיוחד כמו שבארנו בחמשי מספר מלחמות ה' אמנם הש"י אין לו יחס לאחד מהם כי אין בלתו במציאותו ואין לו שום יחס עם חומר ואין בורא ויוצר כאלהינו כי אף על פי שהש"י סדר שיתהוו קצת היצירות באמצעות פועלים מה הנה הם לא ישנו את תפקידם ולא יתחדש מהם רק מה שסדר

הש"י שיתחדש מהם על המנהג הטבעי ואולם הש"י עושה ויוצר כל מה שירצה ואף על פי שיהיה כנגד הטבע, והנה אמרה זה לפי מה שאחשוב בעבור המופת שעשה הש"י לה שהיתה עקרה וילדה ובעבור שאר המופתים הדומים לזה שעשה הש"י:

פסוק ג

אל תרבו תדברו. אמרה בעבור דברי פנינה והכעסתה אותה על שאין לה בנים והיותה מתגדלת עליה מצד רבוי בניה ובעבור הדברים האלו שאומרים האנשים קצת לקצת אל תרבו לדבר גבוהה גבוהה ודבר חזק בעבור מה שתראו שהגיע לכם מהטוב או שראוי להגיע מצד כחכם ועוצם ידיכם או רוב הצלחתכם או חולשת שכנגדכם או רוע הצלחתם כי השם לבדו יודע העתידות ולא נתכנו המעשים לאיש אשר יחשב לעשותם כי לא אדם דדכו כמו שזכרה אחר זה, ולמה שהוא קרי בוי"ו ולו נתכנו הנה הרצון בזה כי הש"י לו לבדו נתכנו העלילות כי הוא לבד יכול על כל אשר יחפוץ:

פסוק ד

הגבורים הם חתים כשירצה הש"י עם היות קשתם בידם וכחם, והאנשים הנכשלים אזרו חיל עם עזר הש"י כמו שהתבאר מענין סנחריב להלחם על ירושלם עם שאר המופתים הדומים לו:

פסוק ה

האנשים השבעים כשהם עשירים שבו כשירצה הש"י להיות עניים עד שיהיו משתכרים בפת לחם שהוא השכר המיוחס להם בתכלית הדלות, והאנשים הדלים והם הרעבים חדלו כי שבו עשירים וחדלו מהשתכר כשירצה הש"י עד שהעקרה כשרצה השם ילדה שבעה ר"ל בנים רבים ואמרה זה על עצמה בדרך נבואה כי ראתה שיהיו לה עוד בנים ובנות כמו שספר אחר זה כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים והנה אמרה שבעה על דרך אמרו שבע יפול צדיק וקם שבע תועבות בלבו ומי שהיא רבת בנים יקרה לה כשרצה הש"י שאומללה ונכרתה מרוב בניה באבדן בניה ואפשר שמתו בסוף בני פנינה ועליה אמרה כן:

פסוק ו

ה' ממית ומחיה. האנשים אחר זה כאן נתנבאה על תחיית המתים בביאור להיות ענייננו בתכלית הפלא, ואמרה מוריד שאול ויעל לכפול הענין במלות שונות כי הרצון בשאול קבר כמו כי ארד אל בני שאולה ונקרא הקבר שאול להיותו בבטן הארץ וכזה נקרא המקום היותר שפל שאול כמו שפירשנו בביאורנו לספר איוב:

פסוק ז

ה' מוריש. הש"י הוא מוריש ואחר כך מעשיר האדם כשירצה ומשפיל אותו ואח"כ מרומם אותו כשירצה ולזה אין ראוי שיתגאה העשיר על עשרו ורוממותו ולא שידאג מאד על שפלותו השפל ועל עניו העני:

פסוק ח

כי הש"י מקים מעפר דל וירים האביון מן האשפה רצה לומר מי שהיה אביון כל כך עד שהיה מנקה המקומות להסיר מהם האשפה והלכלוך ירימהו הש"י להושיב אותו עם נדיבים וינחילם כסא כבוד. ר"ל שישימם מלכים נכבדים ומנהיגים אחר היותם דלים ואביונים, והנה אמרה זה לפי מה שאחשב על דלותה מהבנים ונתן לה הש"י בן שסופו להיות מושל בישראל ממשלה נכבדת, והנה היה זה כן כי לה' עמודי הארץ ועל העמודים ההם שת היישוב אשר בו ימצא המין האנושי ואלו העמודים הם אופני השגחתו באלו השפלים אשר הם סבת קיום המין האנושי באופן שלם, ובזאת ההשגחה ישמר רגלי חסידיו מהכשל ברעות העולם, ואולם הרשעים לא יכין להם אור ויראה להם הרע שיפלו כדי שישמרו ממנו אבל יכרתו בחשך, וכבר יתבאר שזה אמת כי לא בכח יגבר איש אבל ימצא שינוצח עם היותו יותר חזק משכנגדו וזה יהיה בהכרח מצד השגחת הש"י באיש החלוש:

פסוק י

והנה עתה התפללה חנה בעבור בנה ואמרה דרך תפלה ה' יחתו מריבי שמואל והם הפלשתים שבאו להלחם עמו ועם ישראל בעבורו, ירעם הש"י בשמים וכן היה במלחמה ראשונה שנלחם שמואל בפלשתים שנאמר וירעם ה' בקול גדול ביום ההוא על הפלשתים ויהמם ה' ידין אפסי ארץ. כי הוא הולך ממקום למקום לשפוט ישראל, ויתן הש"י עוז למלוכה אשר ימליכהו שמואל וימלוך בחייו והוא שאול באופן שינצח אויבי ישראל, וירים הש"י קרן משיחו אשר ימשחהו שמואל ולא ימלוך בחייו והוא דוד אשד רמה קרנו מאד לנצח כל אויביו ונתנה לו המלוכה ולזרעו אחריו:

פסוק יא

עוד ספר שכבר הלך אלקנה זה הרמתה בעבור ביתו ולולי זה היה נשאר שם בעבור הנער שנשאר שם לשרת את ה' והניחו שם את פני עלי הכהן כדי שילמדנו ויישירנו לעבודת הש"י, או יהיה על ביתו כמו אל ביתו כמו ישעה האדם על עושהו שהוא כמו אל עושהו:

פסוק יב
והנה בני עלי היו רשעים ובלתי יודעים הש"י ולזאת הסבה היו רודפים אחרי הזוללות והיו מפני זה לוקחים מישראל יותר מכדי חקם מבשר השלמים שהוא חזה ושוק ועשו להם הכהנים חק ומשפט שהיו לוקחים מהבשר שבשלו ישראל מן השלמים כל אשר יעלה המזלג מהכלים שהיו מבשלים בו הבשר וזה היה חמס ובזיון לקרבנות שהם היו לוקחים אותה על צד רדיפת התאוות ולא נתנו להם המתנות שנתן להם הש"י אם לא לתכלית שיחזקו בתורת ה' מצד שלא יצטרך להם לטרוח במזונם, ועשו רעה גדולה יותר מזאת שקודם שקרבו מתירי השלמים לכהנים ולישראל והם החלבים עם מה שנמשך להם היו חוטפים להם בחזקה מבשר הזבח לאכל בצלי תחת הבשר המבושל ששמו להם לחק לקחת מזבחי ישראל יותר על מה שהיה ראוי להם והנה שמו שלחנם קודם לשולחן גבוה כאילו היתה לשוא העבודה לה' והיה עקר הכוונה למלאת בטנם ובזה האופן נאצו בני עלי את מנחת ה':

פסוק יח
והנה היה שמואל משרת את ה' והנה מקטנותו היה חגור אפוד בד לשמו שהוא נבדל לעבודת הש"י כמו הענין בכהני נוב עיר הכהנים שהיו שם שמנים וחמשה איש נושאי אפוד בד:

פסוק יט
והיתה עושה לו אמו מעיל קטן שנה בשנה ועליו היה חגור אפוד בד, ושנה בשנה היה מברך עלי את אלקנה ואת אשתו שישים לו זרע מן האשה תחת השאלה אשר שאל לה' כל אחד מהם והלכו אחר זה למקום אלקנה וידמה שזאת הברכה היתה שנה בשנה מפני ראות עלי טוב תכונת הנער והיותו גדל וטוב גם עם אלהים וגם עם אנשים כמו שזכר אחר זה:

פסוק כב
עוד ספר כי עלי היה זקן ושמע החמס שהיו עושין בניו לכל ישראל מענין לקחתם מהם הבשר המבושל או החי באופן הקודם, ושמע גם כן את אשר ישכבון הנשים הצובאות פתח אהל מועד, וראוי שתדע שאין הכונה בזה הענין המשגל שאם היה הענין כן היה ראוי שיגנה הנביא שבא לעלי בני עלי על זה החטא העצום ולא מצאנו שגנה אותם רק על החטא שזכר תחלה ולזה יהיה הרצון בזה כי הנשים הצובאות פתח אהל מועד מצד הבאתם קניהן והם הזבות והיולדות הם היו מתעצלין בהקרבת קרבניהן באופן שהיו שוכבין וקניהן לא קרבו ובזה האופן היו שוכבין את הנשים שלא הקריבו קרבנותיהן

בדרך שיכלו ללכת לבתיהן וזהו פירוש נאות מאד לפי הלשון ולפי הענין וכדרך זאת הבינו רז"ל זה הפסוק ר"ל שלא שכבו עמהן אבל היו שוהין קניהן:

פסוק כג

ואמר להם על זה עלי כי לא טובה השמועה והקול שהיו מעבירין עליהם עם ה' כי הם היו חוטאים בזה לה' ובועטים בקרבנותיו באופן שזכרנו:

פסוק כה

אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. ר"ל ישפטהו הדיין ובזה הדרך יתקן את אשר עותו כי הדיין אינו לובש קנאה על זה החטא כי לא לו חטא ויראה זכותו לפי מה שאפשר, ואולם אם לה' יחטא איש הנה אין בזה תקון כי אין שם שופט על זה זולת הש"י והוא יענשהו כי לו חטא וילביש קנאה על זה דרך משל כאמרו כי אנכי ה' אלהיך אל קנא והיה בחטא זה ע"א שהיה החטא לש"י, והנה לא היו שומעים בקול אביהם לקבל תוכחת כי הש"י היה חפץ להמיתם על אלו החטאים כדי שירחקו מהם הבאים אחריהם ולא יפסידו כוונת התורה בענין הקרבנות כמו שהמית נדב ואביהוא לזאת הסבה כמו שבארנו לדברי התורה, או היה זה הענין מהעדר קבולם התוכחה מיוחס לשם ית' במקרה להיותו סבת כל הדברים כאמרו ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', או יהיה הרצון בזה כי היה לבני עלי חטא אחר היה ראוי שימית הש"י עליו אף על פי שישובו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי וזה כי הם לא ידעו את ה' הפך מה שכוון בענין העבודה והנה אף על פי שישובו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי היה המות ראוי להם כי הם לא הרגישו בענין הקרבנות מה שבהם לעבודת הש"י ולא חשבו בהם תכלית אחר זולת השמנת גופם וכבר דקדקה התורה שתהיה הכונה בהם לה' ולזה הרחיקה שתויי יין מן ההקרבה שאי איפשר שתהיה כוונתם שלימה כ"ש שאשר לא ידעו את ה' ירוחקו מן ההקרבה ולזה היה רצון השם יתברך שימותו בני עלי כדי שידקדקו הבאים אחריהם בכונת הקרבנות וידעו שאין הכוונה בהם השמנת גופם כמו שחשבו אלו:

פסוק כז

ויבא איש האלהים אל עלי. אמרו שהוא אלקנה אולי היה זה מקובל אצלם והנה לא מצאנו לו נבואה במקום אחר ואפשר שנא' כי הוא פנחס כמו הענין בנבואות הנזכרות בס' שופטים וידמה שפסק' נבואות מעלי מצד הזקנה ולזה הוצרך שיבא לו איש האלהים:

הנגלה נגליתי. אין הה"א ה"א התימה אבל הוא ה"א האמתית כמו ה"א הלבן מאה שנה כמו שפירשנו שם וכבר נגלה הש"י לאהרן בהיות ישראל במצרים והיה מוכיח

ישראל כמו שנזכר בספר יחזקאל ולזה אמר הש"י הנה השפעתי לאהרן שפע הנבואה ולא הספיק זה אבל בחרתי אותו לכהן מכל משפחות ישראל להקריב על המזבח ולהקטיר על המזבח הפנימי ולשאת לפני בגדי כהונה גדולה להשרות עליהם רוח נבואה באמצעות האורים והתומים ואני עשיתי להם כל הטובה הזאת ולמה אתם בועטים בזבחי ובמנחתי אשר צויתי במעון שתהיה במעון הידוע ואחר זה תזכו במתנות משולחי ואתה מכבד את בניך ממני וזה שהם לוקחים תחלה מהזבח והמנחה קודם שיקריבו מהם כאילו היה הרצון להשמינכם מראשי' כל מנחת ישראל שהיה ראוי להיות לי בעבור עמי שיקחו בו תועלת כמו שבארנו בדברינו לדברי התורה ואתם משימים התועלת שכוון לעמי בזה הענין להשמינכם, והנה יקחו ישראל תועלת במה שיאכלו הכהנים כשישתמשו בו באופן הראוי כי הם יורו משפטי הש"י ליעקב ותורתו לישראל:

פסוק ל

מכבדי אכבד. ר"ל פינחס שכבד הש"י בקנאו את קנאת הש"י בשטים ולזה השיב הכהונה הגדולה לו בימי שלמה כי היה צדוק כהן גדול תחת אביתר שהיה מבית עלי שהיה מבני איתמר כמו שנזכר בדברי הימים כי אחימלך בן אביתר היה מבני איתמר:

פסוק לא

מהיות זקן בביתך. ירצה בזה שלא יהיה בהם מי שיזקין אבל ימותו בחורים:

פסוק לב

והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל. ר"ל שכבר תביט מקום צר דחוק לך בכל הטוב אשר ייטיב ה' את ישראל ולא יהיה בך לו חלק לשמח בו:

ולא יהיה זקן בביתך כל הימים. ר"ל שלא ימצא חכם בביתו כל הימים כמו שהוא עתה שהיה בו עלי שהיה חכם ונביא:

פסוק לג

ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי. כדי שיראו ברעתם בהיותם תחת כהן מושל עליהם תחת אשר היתה להם הממשלה לולי זה החטא ולזאת הסבה לא ימותו בניך בעודם קטנים אבל ימותו בהיותם אנשים בדרך שיראו שפלותם ודלותם בעבודת הכהונה:

פסוק לה

כהן נאמן. הוא צדוק שהושם כהן תחת אביתר בימי שלמה:

והתהלך לפני משיחי כל הימים. ר"ל לפני המלך אשר יעצור בעמי:

פסוק לו

יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם. ר"ל שיבקש לו שישימהו במשמרות כהונה בעבור דבר מועט שיגיע לו מהתועלת בשביל הכהונה ההיא והיא מעה כסף וככר לחם ויספיק לו לראותו שיחברו לאחת ממשמרות כהונה כדי שיגיע לו ממנה מעט לחם לאכול וזהו העונש הראוי לבית עלי תחת לקחם אשר לא להם להשמין את עצמם ויסיר השם יתברך מהם מה שראוי להיות להם בדרך שלא ישאר להם כי אם מעט יוכלו לחיות ממנו בדוחק:

פרק ג

פסוק א

והנה הנער שמואל היה משרת את ה' לפני עלי שהיה מיישר אותו על זה, והנה היה דבר ה' בימים ההם יקר ר"ל שהנבואה היתה מגעת בקושי עד שלא היתה אז נבואה נפתחת אבל היה ענין הנבואה סתום שלא ימצא אז מי שיתנבא:

פסוק ב

ויהי ביום ההוא. שבא איש האלהים לעלי להגיד לו הדברים הקודמים בימי עלי היה שוכב במקומו מרוב הזקנה והחלו עיניו להיות כהות באופן שלא יוכל לראות:

פסוק ג

והנה טרם שכבה נר אלהים והוא אצל עליית השחר היה שמואל שוכב אצל היכל ה' אשר שם ארון האלהים בלשכה אחת היתה שם ובעת הזה המוכן בהגעת החלומות הצודקים החלה להגיע אליו הנבואה עד שקרא אליו ה' במראה הנבואה ואמר הנני ורץ לעלי כי נדמה לו שעלי היה קורא אותו וכן נדמה לו זה עד שלשה פעמים שהרגיש עלי כי ה' קורא לנער וצוהו שאם יקראהו עוד ישיב לו דבר ה' כי שומע עבדך וידמה שלא שמע שמואל על זה כי ה' קורא לו להיות דבר ה' והיא הנבואה יקר בימים ההם עם חשבו היותו בלתי ראוי לנבואה:

פסוק י

והנה הודיעהו הש"י בדרך הנבואה הרע לעתיד לבא על ישראל עת מלחמת פלשתים שמתו בה רבים מישראל ולוקח ארון האלהים ומתו חפני ופינחס והרע העתיד לבא לנוב עיר הכהנים כי מתו בה בית עלי מלבד אביתר על יד שאול וידמה שלזה אמר החל וכלה כי התחלת הפורעניות היה במלחמה שמת בה חפני ופנחס וכלוי הפורעניות היה בענין נוב עיר הכהנים:

פסוק יא
ואמר כי כל שומעו תצלינה שתי אזניו להפלגת קושי הענין הזה יהיה הקול ההוא מרעיד האנשים וכאילו מחוזק הקורא מהקול ההוא תתחדר הצלילה וההברה באוזן:

פסוק יג
מקללים להם בניו ולא כהה בם. הרצון בזה שהוא ידע שישראל היו מקללים בניו בסבת העושק שהיו עושקים אותם בית עלי ממה שהיו חוטפים מהם מן הזבחים ובעבור העצלה שהיתה בהם מהקרבת הקרבנות אשר הובאו להם עד שכבר ישכבון וקרבנות הנשים הצובאות פתח אהל מועד לא קרבו עדיין והנה לא הוכיחם עלי על זה באופן שימנעו מעשות כן אבל אמר להם אל בני כי לא טובה השמועה וגו', ולא דקדק אחר זה שיוסרו מאלו החטאים:

פסוק יד
ולכן נשבע השם לבית עלי שלא יתכפר להם עונם באמצעות קרבנות כאלו תאמד זבח ומנחה כי כלם באים לכפרה ולזה היתה סמיכה על ראש השלמים להעיר שגם הם באים לכפרה ומזה המקום דקדקו רבותינו ז"ל שהכפרה לא תשלם לבית עלי בזבח ובמנחה ואולם תשלם במה שהוא יותר טוב מהם והוא העסק בתורה ובגמילות חסדים ומזה המקום יותר הספק איך ענש הש"י האנשים שלא חטאו מפני חטא אבותיהם וזה כי זה העונש לא היה אלא למי שלא ידע את ה' מהכהנים שהוא אוחז את חטא אבותם אמנם מי שהתעסק מהם בידיעת הש"י ינצל מזה העונש אלא שכבר ימשך לו עונש מה במקרה בעבור חטא אבותיו והוא שלא תהיה לו שררה בענין הכהונה מפני היותה סרה מכל משפחתו בחטא האבות:

פסוק יז
כה יעשה לך אלהים וכה יוסף. הוא לשון קללה והרצון בו כה יעשה לך אלהים רעה כי לא היה יודע עלי שיהיה ענין הנבואה הזאת דבר קללה ויורה על אמתת זה הפירוש מה שאמר בן הדד כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף, ואולם רז"ל הוציאו מזה שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה על דרך הדרש:

פסוק כ
כי נאמן שמואל לנביא לה'. למדנו מזה שמי שלא יפיל מכל דבריו ארצה לא יצטרך לנתינת אות או מופת אחר שהוא נביא לפי שזה דבר מיוחד בנבואה ולא ידקדק בשאר ההודעות כמו החלום והקסם והוברי שמים כי הם אם יאמרו אמת לפעמים הנה יכזבו פעמים רבות ואין הענין כן בנבואה כי כל דבריה אמת, וכבר יתבאר באיזה סוג מן

הדברים יצדק זה בנבואה ובאיזה מהם לא יצדק כי ידמה שמה שתגיד הנבואה בקצת הטובות והרעות האנושיות יקרה שלא יתקיים כשנעתקו האנשים שבא להם הייעוד מהטוב אשר בא להם בעבור הייעוד הטוב או מהרע אשר בא להם בעבור הייעוד הרע:

פסוק כא

והנה זכר שכבר הוסיף ה' להראה בשילה לשמואל והיה דבר שמואל לכל ישראל בחיי עלי בעניני הנבואה ובזה האופן היה מנהיג אותם גם בחיי עלי כי כבר נתפרסם להם שהוא היה נביא אמת:

פרק ד

פסוק א

אחר זה ספר שכבר יצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה מעצמם ולא שאלו באלהים עם היות אצלם אורים ותומים ונביא איך יתנהגו בענין המלחמה הזאת ובסוף הענין מתו רבים מישראל וארון האלהים נלקח ובזה נתקיים מ"ש איש האלהים לעלי ומה שאמר לו שמואל:

פסוק ב

ותטוש המלחמה. הרצון בו שפשטה המלח מה:

פסוק ח

אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר. ר"ל ובמדבר כי ענין קריעת ים סוף היה במדבר אשר בו מתו פרעה וחילו וכבר הכם קודם זה במצרים במינים רבים מהמכות:

פסוק ט

פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם. זה מורה כי לא היו פלשתים מושלים בישראל ולא ישראל בפלשתים ואפשר שמזמן קרוב יצאו בני ישראל מעבודתם או אפשר שיארך זמן עבודתם את הפלשתים עד מות עלי ויהיו אם כן שנות שמשון נכללות בשנות עלי ונמנו לשניהם כי רוב ישיבת שמשון היה בישיבת שדה פלשתים וכשלא היה שמשון שר היה שופט אותם עלי:

פסוק יג

והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה. ר"ל שהיה הכסא במקום שהיה מצפה ומביט הדרך אם יבא מבשר להגיד לו מה שקרה לארון האלהים:

כי היה לבו חרד על ארון האלהים. ולזאת הסבה היה הכסא אצל מקום השער לראות העוברים והשבים וזה מורה על רוב חסידתו שלא היה חרד לבניו עם מה שגלה לו איש האלהים ששניהם ימותו ביום אחד גם בשמעו מות חפני ופנחס לא חרד מאד עד ששמע שארון האלהים נלקח כי אז נפל אחורנית מעל הכסא מרוב החרדה ובסבת הנפילה נשברה מפרקתו מרוב החולשה ומת מכובד גופו ורוב הזקנה כי הכובד ההוא היה סבת מיתתו בנפלו:

פסוק יט

הרה ללת. אחשוב שיהיה שרשו נלה ויהי מקור וענינו ענין שלמות כאילו יאמר שמלאו ימי הריונה ללדת כאמרו וימלאו ימיה ללדת וכבר פירשוהו מענין יללה והוא חסר למ"ד אחרת כי היה משפטו ללל:

ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה. ולא יכלה להתאמץ על דבר הלידה כראוי, והיא קראה שם הנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל:

פסוק כא

ואל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה. כי חמיה היה נביא וכהן גדול ואישה היה ראוי לשמש בכהונה גדולה אחריו כי ידמה שהיה יותר ראוי לכהונה מחפני כי לא היה רע כ"כ כמו חפני ולזה נתקיימה הכהונה גדולה מזרע פינחס עד מלכות שלמה כמו שיתבאר במה שיבא ולזה הקדים בפורענות לזכר חפני קודם פינחס בסוף הענין שכא לזכר כי הסבה החזקה למה שאמרה גלה כבוד מישראל הוא הלקח ארון האלהים כי כבר נשאר לישראל נביא והיה שם מהכהני' גם כן מי שיתמנה כהן גדול תחת עלי:

פרק ה

פסוק א

והנה הביאו הפלשתים ארון האלהים בבית ע"א שלהם שהיה בהם צלם על צורת בן אדם שהיו קורין אותו דגון:

פסוק ג

והנה על צד המופת עשה הש"י לכבודו שהפיל דגון ארצה לפני ארון ה' להעיר כי אין עוד מלבדו ואולי חשבו הפלשתים שכבר היה זה על דרך המקרה לא מאת הש"י ולזה לקחו את דגון והשיבו אותו למקומו ולא השתדלו להסיר משם ארון האלהים, וביום השני מצאו דגון נופל לפני ארון ה' וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על המפתן רק הנשאר מדגון היה נשאר אצל ארון ה' נופל ארצה ולזה היו כומרי דגון נשמרי' מלדרוך

על מפתן דגון כי חשבו שיהיה המקום קדוש מצד מה שמצאו שם ראש דגון ושתי כפות ידיו, ולא הספיק לש"י השפטים שעשה באלהיהם אבל הכה האשדודים ושמם שוממים ותמהים על המכות שבאו להם בדרך שלא היו יכולים לאמר שיהיה חדוש זה המקרה להם אם לא מפני מה שהסבו אליהם ארון האלהים:

פסוק ו

וזאת המכה היתה שהוכו בטחורים והוא חולי מצער מאד ויוצא מהם דם רב כל שכן אלו שבאו להם מאת הש"י להכאיבם מאד ולזה הוכרחו להוציא ארון האלהים מאשדוד ושלחוהו בגת וידמה שאלה המופתים עשה הש"י באמצעות שמואל שהיה נביא או נעשה זה בזולת נביא להשגחתו על ישראל שלא יאבד ארון האלהים מהם:

פסוק ט

והנה אחר הסבו אותו בגת היתה מכת הש"י בעיר מהומה גדולה לא נשאר שם אחד שלא הוכה במכת הטחורים והיו הטחורים נסתרים ולזה הם יותר קשים ויותר קשי הרפואה, וכראותם זה שלחו ארון האלהים לעקרון ותכף שבא שם הביא הש"י מהומת מות בכל העיר והנשארים בהם שלא מתו הוכו בטחורים הנה כל זה קרה לפלשתים מפני ארון האלהים תוך שבעה חדשים:

פסוק יא

אז קראו פלשתים לכומריהם ולקוסמיהם לקחת עצה מהם מה יעשה לארון ה' אם ישיבוהו לישראל אם לא ואם היתה עצתם שישלחוהו לישראל במה ישלחוהו שם כדי שתסור אף הש"י מהם:

פרק ו

פסוק ג

ונתנו להם עצה שישלחוהו בכבוד וישיבו לו אשם לכפר עליהם אז ירפאו אם בסבתו בא להם הרע ויהיה נודע להם למה לא תסור יד הש"י מהם כי הוא רוצה שיתנו לו כבוד תחת אשר חשבו לחלל שמו ואמרו זה להורות כי בזה יבחר אם בא להם הרע הזה בסבתו כבר היה דעתם שאם לא בא להם הרע כסבתו לא ישיבוהו לישראל:

פסוק ז

וידמה שכבר שלח הש"י עוד שם עכברים היו משחיתים את הארץ והתשפטה המכה הזאת בכל ערי פלשתים ולזה אמרו להם כומריה' וקוסמיהם שיעשו להם צלמי טחורי זהב ועכברי זהב כמספר הסרנים וזהו האשם שישיבו לה' כדי שתסור ידו מעליהם

והזהירום שלא יקשה להם מעשות זה שלא יקרה להם כמו שקרה למצרים ולפרעה, והנה היישירו אותם עוד באופן אחר לדעת בקלות אם בא להם רע זה בסבת ארון האלהים כי האופן הראשון היה בו מה ספק וזה כי אף על פי שהיה זה הרע להם בסבת ארון האלהים הנה לא יחויי שירפאו תכף קוד' השבתם אותו למקומו ולזה לא יתכפר להם כי מידו היתה זאת להם עד שובו לישראל וזה אם לא ירפאו לא יוכלו הפלשתים להשיבו אליהם עם האשם ולזה לא תועיל לפלשתי' זאת הבחינה הראשונה ולזה ידמו שלא היו מסכימים בזאת העצה והכירו זה הכהני' והקוסמים ואמר להם שלא יכבדו לבם ועם כל זה נתנו להם בחינה שנית תוכר להם קודם השיבם הארון לישראל ולזה צוו שיעשו עגלה חדשה לכבוד הש"י ויהיו להם שתי פרות מניקות עגלים שלא עלה עול על הפרות ולזה לא תהיינה בנות תרבות למשוך בעגלה כי לא נסו שום מלאכה עם שבכאן תהיה סבה שנית למעט מן ההליכה והיא היותם משיבים בניהם מאחריהם הביתה כי אהבתם את העגלים תמשכם לשוב אליהם כפי כחם אם לא היה זה מאת הש"י להשיב הארון לישראל ואם תתישרנה הפרות מעצמן ללכת לישראל דרך בית שמש שהיה המקום הקרוב להם מישראל הנה יתבאר כי מה' היתה זאת בסבת ארון האלהים ואם לא הנה הגיע זה לנו במקרה שאם היה מגיע ממנו על דרך המופת לא תקצור ידו מעשות זה המופת השני והוא להניע הפרות אל שילכו מעצמן דרך בית שמש ואם היה זה לנו במקרה לא יושב זה האשם לו ולא נשיב ארון האלהי' לישראל:

פסוק יב

והנה נתישרו הפרות דרך בית שמש בזולת נטייה וסרני פלשתים הולכים אחריהם עד גבול בית שמש לראות אמתת הענין:

פסוק יד

והעגלה באה אל שד' יהושע בית השמשי. ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו אותם עולה לה' על המזבח אשר בנו שם ואנשי בית שמש העלו עולות וזבחו זבחי שלמים ביום ההוא לה':

פסוק יט

ויך. הש"י באנשי בית שמש כי ראו בארון ה', ולא עזבו מלאכתם שהיו קוצרים קציר חטים ונגפו מהעם שבעי' איש שהיו שקולים חמשים אלף איש לגודל מעלתם או היו המוכים חמשים אלף ושבעים איש, ויתאבלו העם כי הכה ה' בעם מכה גדול':

פרק ז

פסוק א

והביאו הארון לקרית יערים אל בית אבינדב אשר בגבע' ואת אלעזר בנו קדשו לשמור את ארון ה':

פסוק ב

ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, ר"ל שכבר עמד בבית אבינדב עשרים שנה עד שהסירו דוד משם, והנה נאספו כל בית ישראל אחר ה' אחר מות עלי והתחרטו ממעשיהם הרעים בראותם המגפה הגדולה שהיתה בעם במלחמה ההיא ושאר הרעות שקרו להם והכירו כי פעולותיה' הרעות הטו אלה או יהיה הרצון בזה שכבר רבו הימים מיום שבת הארון בקרית יערים והיו הימים עשרים שנה ואחר כן נאספו כל בית ישראל אחרי ה' ואמנם היה שם הארון יותר מעשרים שנה כי הוא עמד שם עד שמלך דוד שבע שנים והנה לזה הפי' צריך שנאמר שנכנסו כל שנות שמשון בשנות עלי ולזה הפי' יתכן שיהיו ימי חיי שמואל בתכליתם כמו ס"ה שנה ויאות שיאמר ואני זקנתי ושבתי ואמנם אם לא נאמר כן הנה לא חיה כי אם נ"ב שנה ולא יתכן שיאמר על עצמו שהוא זקן ואיש שיבה ואפשר עם זה שנולד שמואל קודם שנתמנה עלי שופט על ישראל ויהיו ימי חייו יותר ממה שזכרנו, והנה סבב שמואל אחר זה שהסירו ישראל את אלהי הנכר אשר בקרבם ועבדו את ה' לבדו וקבצם שמואל המצפ' ושאבו ישראל מים ושפכו לפני ה' להעיד שכבר התרחצו שם בעניניהם ושפטם להסיר מהם כל לכלוך ועון שביניהם במה שבין אדם לחברו ואמנם עשו זה במצפה כי כבר היה מוסכם ביניהם שמה שיעשו שם נעשה לפני ה' כמו שזכרנו בדבר יפתח:

פסוק ז

וכאשר שמעו פלשתים כי התקבצו בני ישראל במצפה עלו סרני פלשתים אל ישראל להלחם עמם וייראו ישראל מפני פלשתים ובקשו משמואל שיתפלל לשם בעבורם בדרך שיושיעם מיד פלשתים, והנה להגיע הנבואה לו והדבקות האלהי העלה שמואל עולה לה' כי העולה תיישיר לזה כמו שבארנו בפירושינו לדברי התורה ואפשר שהעלה אותה על ידי כהן כי שמואל לא היה כהן ואפשר שהיתה הוראת שעה והנה אז הותרה במת יחיד כי כבר חרב משכן שילה ולא היה שם עדיין במת צבור, ועם העלותו העולה התפלל שמואל לשם יתברך בעבור ישראל והרעים הש"י ביום ההוא בקול גדול מרעיד על פלשתים באופן שכבר נגפו לפני ישראל ואפשר שלזאת הסבה העלה העולה להראות

לישראל שתכף שהיה מעלה העולה נתחדשו הקולות האלו המרעידים כדי שיאמינו יותר בש"י ואחשוב שעם אלו הרעמים היו יורדות להבות ואש אלהים זר ולולא זה כבר היה מזיק הקול לישראל באופן הזקו לפלשתים:

פסוק יג

וזכר שכבר נגפו ישראל את הפלשתים ויכום באופן שנכנעו הפלשתים ולא יספו עוד לבא בגבול ישראל ושבו הערים לישראל שלקחו פלשתים מאתם והנה היה גם כן שלום בימי שמואל בין ישראל ובין האמורי:

פסוק טו

והנה זכר איך שפט שמואל את ישראל כל ימי חייו בהשגחה נוספת כי הוא לא היה מטריח ישראל לבא אליו כמו שהיו עושים בניו אבל הוא היה הולך לשפטם בבית אל והגלגל והמצפה והיו מתקבצים שם אליו המקומות הקרובים להם ואחר היה שב אל הרמה כי שם היה ביתו ובית אבותיו ושם היה שופט את ישראל הקרובים לו והנה בנה שם מזבח לה' כי לא נאסרה אז במת יחיד כמו שזכרנו, והנה התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע יחס שמואל לכבודו והודיענו כי הצור שחוצב ממנו היה נכבד מאד מצד אביו ואמו שהיתה נביאה לפי מה שנזכר ממנה ולזה היה ראוי אל שיגיע לזאת המעלה הנכבדת שהגיע אליה עם שכבר היה קדוש ונבדל לעבודת הש"י מעת הלידה, השני הוא להודיע כי הש"י משגיח בשפלים ולזה מפני שראה הש"י כי חנה היתה האהובה אצל אלקנה נתן לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים וכמו שנזכר בתורה בדומה לזה בענין רחל ולאה, השלישי הוא להודיע שאע"פ שאין הנשים חייבות לעלות לרגל ולא הטף אלא מי שיכול לעלות ברגליו מירושלים להר הבית אחת בשנה ראוי לשלם לעלות שם עם נשיו וטפיו בכללם וזה לשתי סבות האחת להיישירם לאמונה אמתית כמו שיראו מענין המקדש והשנית כי השמחה השלימה לא תשלם לאדם אם לא בהיותו עם אשתו ובניו בכללם ולזה ידמה שיהיה ראוי להיות זה בחג הסוכות שהוא חג השמחה ולזה זכר שאלקנה היה עולה מעירו שנה בשנה להשתחות ולזבוח לה' ר"ל שלא היה משאיר בעירו דבר מבני ביתו ולזה היו שם נשיו וכל בנותיו פעם אחת בשנה, הרביעי הוא להודיע שראוי לחנן הקשי יום ולהיטיב לבם כפי היכולת ולזה ספר כי מפני שהיה צר לחנה בראותה רבוי המנות לפנינה ולבניה ולבנותיה והיא היתה יחידה היה אלקנה מטיב לב חנה כפי היכולת והיה נותן לה מנה שהיו עיניו בה ולזה היה מושיב חנה אצל פניו ושאר המנות היה נותן כאילו היה משליך אותם אחרי גוו ובזה האופן היה מנחם אותה מן הכעס שהיתה מכעסת אותה צרתה כשהיה אומר

לה שהוא טוב לה מעשרה בנים, החמישי הוא להודיע שאין ראוי להתגאות על רבוי הטובה ולבזות הקשי יום הלא תראה כי פנינה מתפארת ברבוי בניה ובנותיה והיתה מכעסת חנה מפני היותה עקרה והש"י ראה עני חנה ונתן לה בנים ובנות ובני פנינה היו מתים כמו שאמרה חנה עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה, הששי הוא להודיע שאין ראוי להתפלל אחר האכילה והשתייה כי אז לא יתכן שתשלם הכונה בזה לפי הראוי ולזה ספר כי מפני שאחר זמן אכילה ושתייה קמה חנה להתפלל לפני ה' הנה לא חשב עלי שתהיה מתפללת אך חשבה עלי לשכורה לא נכון להתפלל אחר האכילה והשתייה והיתה תשובת חנה מפני זה שיין ושכר לא שתתה ולזה לא תתגנה אם תתפלל אז, השביעי הוא להודיע שרבוי התפלה והבכיה עוזרים אל שתהיה בכוונה יותר ולזה ארז"ל כי שערי דמעה לא ננעלו ורבוי התפלה גורם שתחזק הדבקות בין המתפלל ובין הש"י ולזאת הסבה זכר בתפלת חנה שהיתה נשמעת כי היא הרבתה להתפלל ובכה תבכה להעיד שבאלו הדברים היה רושם להשמע התפלה וידמה שלזאת הסבה אמר שנתן לה השם שאלתה, השמיני הוא להודיע שהמתפלל אין צריך שישמיע קולו כי הש"י יודע מחשבות האנשים אבל צריך שיוציא בשפתיו דברי התפלה כדי שתשלם לו הכונה בה ולזה אמר בתפלת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, התשיעי הוא להודיע שהמבקש דבר מה מהש"י על צד החסד שידור נדר שאם יתן שאלתו יקיימהו כי בזה יבוא להאמין שהטוב ההוא הגיע לו מהש"י ולזה יקיים בעבורו הנדר ההוא ולזה היה קיום הנדר באלו המקומות הזכרת החסד ולזאת הסבה תמצא במקומות רבים נדר נדרו בזה האופן מצאנו זה ביעקב וביפתח וברבים זולתם ולזה מצאנו שנדרה חנה זה הנדר בזה המקום וידמה שכבר קיים אותו שמואל ואע"פ שאין האשה מדרת את בנה בנזיר ולא האיש גם כן בזה האופן שהרי לא נולד שמואל עדיין כשנדרה חנה זה הנדר לפרסום האות והמופת שעשה לה הש"י, העשירי הוא להודיע שראוי לשלם שיעיין בעניני האנשים כדי שיוכיחם אם עשו דבר שלא כהוגן ולזה ספר כי עלי היה שומר את פיה לעיין מה היה ענינה ואף על פי שלא היה מדרך השלם ההוא לתת עינו בנשים וכאשר הרבתה לעשות זה הפועל חשב עלי שתהיה שכורה ולזה הוכיחה על זה, האחד עשר הוא להודיע שראוי לכל אדם שיציל עצמו מן החשד לפי מה שאפשר לו ולזה ספרה חנה ואם היה ראוי שתבוש מלדבר בפני עלי שהיה כהן גדול ונביא לא קצרה מלדבר לעלי את דבר התנצלותה, השנים עשר הוא להודיע שתפלת הנביא יותר נשמעת מתפלת זולתו ולזה שמחה חנה כשהתפלל עלי שיתן לה הש"י את שאלתה ובקשתה ממנו שיתפלל לה' בעבורה על זה ולזה גם כן בטחה שתהיה תפלתה נשמעת ולזה אכלה

וסר כעסה ממנה, השלשה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאכסנאי שישמש מטתו ולזה זכר שידע אלקנה את חנה אשתו אחר ששבו ובאו אל ביתם למדנו מזה כי בשיל' לא ידעה ואע"פ שהיה בתכלית הכוסף שיהיה לו זרע מחנה אשתו, ואם אמר אומר כי נמנעו מזה מצד צרכם להכנס במקדש אמרנו לו שלא היה מחוייב שיכנסו שם בכל יום ולזה הוא מבואר שכבר היה אפשר לאלקנה שיטמא יום אחד שם, הארבעה עשר הוא להודיע שחלב האם יותר נאות לנער מחלב זולתה ולזה דקדקה מרים הנביאה שתניק יוכבד את משה ודקדקה חנה שתניק היא את בנה מפני רצותה שיהיה נבדל לעבודת הש"י, החמשה עשר הוא להודיע שראוי לתת לש"י תודה כעל כל אשר גמל מן הטוב ולזה זכר שהביאה חנה עם שמואל שלשה פרים לזבוח לה' ואיפה אחת קמח ונבל יין ושחטו הפר האחד מהם לה' קודם הבאתם הנער אל עלי כדי לשום עבודת השם יתברך ראשונה בזה כדי שיעזרו בזה הפעל מהש"י, הששה עשר הוא להודיע שמי שירצה בו שיהיה שלם מאד צריך שיחנכוהו אל השלמות בעודו קטן לפי מה שאפשר כדי שיגדל במנהגים המשובחים וימשך אחריהם ולזה זכר שכבר השתחוה שמואל לה' והוא כמו בן שתי שנים לפי שהם צוהו על זה לחנכו ולהרגילו לעבודת הש"י ולזאת הסבה גם כן היה שמואל מקטנותו חגור אפוד בד, השבעה עשר הוא להודיע מה שנזכר במאמר חנה על דרך הנבואה שנתבאר בזה הפסוק עם מה שיבא אחריו שכבר נתקיים אחר זה לפי מה שפירשנו בפסוק ותתפלל חנה ובפסוק ה' יחתו מריביו, השמנה עשר הוא להודיע שאין בקדושים ובמלאכים שישוה לש"י בענין הקדושה וההבדל מחומר והנה למדנו מזה שאין השם ית' המניע אחד מן הגלגלים היותר נכבד מהם אבל הוא עליון על כל מניעיהם כמו שבארנו במאמר החמישי מספר מלחמות ה' וזה למדנו במה שאמרה חנה אין קדוש כה' כי אין בלתך, התשעה עשר הוא להודיע שהש"י הוא אשר לו נתכנו עלילות לבדו וליצר מה שירצה אמנם זולתו מהעלולים ממנו לא יוכל לחדש רק מה שסדר לו הש"י מהפעלות ולזה אמרה חנה ואין צור כאלהינו, העשרים הוא מה שלמדנו מדברי חנה שאין ראוי להתגאות מפני רבוי הבנים ולא מפני יתרון הגבורה ולא מפני יתרון העושר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים, העשרים ואחד הוא מה שלמדנו מדברי חנה שהשם יתברך מחיה המתים ומעלה אותם מקברותיהם וזה אחת מפנות האמונה העשרים ושנים הוא להודיע שהש"י משגיח במין האנושי ובייחוד לצדיקים ואמנם הרשעים ידמו בחשך ובכמו זה אמר דוד כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד, העשרים ושלשה הוא להודיע כי לא היתה הסבה בחטא בני עלי הוא היות עלי בלתי משגיח בענינם ובלתי מיישיר אותם אל הטוב וזה כי את פני עלי ובהשגחתו

נתיסר שמואל לשר' את ה' ועם כל זה לא הועילה הנהגת עלי להישיר בניו אל השלמות מצד רוע תכונתם, העשרים וארבעה הוא להודיע תכונת בני עלי בענין הקרבנות כי בזה תועלת לבאר שמה שהגיע להם מאת הש"י מהעונש המופלג אשר נזכר בזה הספר היה ביושר ולזה באר שהם פנו אל המדה המגונה מאד והוא הזוללות ובמדה אחרת מגונה גם כן והיא החמס עד שנאצו בזה מנחת ה' וזכר עוד מגנותם שהם היו מתעצלים בהקרבת הקרבנות עד אשר ישכבון ועדיין לא הקריבו קני הזבות והיולדות וכל זה היה מפני שלא ידעו את ה' ולזה לא השגיחו בתכלית הכוונה אשר בעבורה היו הקרבנות שאם היו משגיחים בו היו משתדלים להתנהג בענין הקרבנות בקדושה וייראו מלהקל בענינם, העשרים וחמשה הוא להודיע מעלת שמואל מקטנותו עם בני עלי לא למד ממעשיהם ולזה שב לזכור ששמואל היה משרת את ה' אחר זכרו רוע תכונת בני עלי וזכר עם זה שמחת עלי בו מצד טוב תכונתו ולזה זכר שהיה עלי מברך את אלקנה ואת אשתו בבאם שם לרגל, העשרים וששה הוא להודיע שכבר נתקיים מה שנתנבאה חנה ואמרה עד עקרה ילדה שבעה ושכבר נתקיימה תפלת עלי במה שהיה אומר יתן ה' לך זרע מן האשה הזאת ולזה זכר שכבר ילדה שלשה בנים ושתי בנות, העשרים ושבעה הוא להודיע שהתוכחת בחטאים הקשים לא יספיקו בה דברים רכים ולזה זכר תוכחת עלי לבניו שלא היו בה דברים קשים נגלים בתחלת העיון כראוי בענין אלו החטאים ולזה גנה אלו החטאים הש"י על צד התוכחת ואמר לשמואל כי גם עלי חטא מפני שידע חטא בניו ולא כהה בהם כראוי ומזה המקום יתבאר כי לא מנע הש"י דרכי התשובה מבני עלי שאם היה הענין כן לא היה הש"י מגנ' עלי על זה בזה האופן ואפשר שאמר שאף על פי שרצה הש"י שלא ישובו כי חפץ להמיתם היה ראוי לעשות לעלי הראוי לעשות לו מהתוכחות, העשרים ושמנה הוא להודיע שמי שיחטא לאשר גמלהו טובות רבות הנה חטאו יותר גדול מאד ממה שהיה אם לא גמלהו אלו הטובות ולזה כאשר רצה השם להודיע לעלי העונש הנפלא שיענשהו על אלו החטאים הודיע לו תחלה רבי הטובות אשר גמלהו כי מפני זה היה ראוי שיהיה נשמר יותר מחטא להשם יתברך ולזה היה העונש הזה הנפלא שתאבד הכהונה הגדולה ממשפחתו ותנתן לזרע פנחס בן אלעזר אשר כבד להש"י בכל עוז וזה מבואר בפנחס בן אלעזר הלא תראה כי יהושע היה טפל לאלעזר שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמד ופנחס קנא לאלהיו בשטים ומסר עצמו לסכנה גדולה בעבור כבוד השם יתברך וכן היה מעת היות צדוק כהן גדול עד תחלת בית שני כי יהושע בן יהוצדק היה מזרע פנחס בן אלעזר כמו שנזכר בספר דברי הימים והוא היה כהן בתחלת בית שני וראוי שנאמין לפי זאת הנבואה שכל ימי בית שני נתקיימה הכהונה

הגדולה לזרע אלעזר כי הכהנים שהיו מזרע איתמר היו מעטים ודלים כי לא היתה להם שררה ולזה לא היו יכולין לתת ממון למלכי ישראל שיעמידום כהנים גדולים וזה היה העונש הראוי להם הם לקחו את אשר לא להם ועשק השם יתברך מהם אשר להם הם בזו הקרבנות ורצה השם יתברך שיגיע להם בבזוי ובשפלות המגיע להם ממתנות הכהונה ולזאת הסבה רצה שלא יכרת זרעו מעם מזבח הש"י לאדיב את נפשם על מה שנפלו בו מהבוז והשפלות הם השתמשו בקרבנות בחיי גופם לבד ורצה הש"י שיסורו אלו החיים מהם קודם מיתתם, העשרים ותשעה הוא לבאר עוצם מעלת שמואל בנבואה שעם היות דבר ה' יקר בימים ההם הגיע לו הנבואה בזה האופן שהתפעל דמיונו מהשפע האלהי המגיע לו באופן שהשיג זה הקול באמצעות הדמיון והנה זה היה שומע הקול בחוזק כל כך עד שהיה מקיץ ממנו וזה ממה שהורה על עוצם שלמות הכח המדמה והשכלי בשמואל ונתבאר שכבר נתקיים מה שייעד מזה לעלי ולבניו והשאר נתקיים בנוב עיר הכהנים ובהסרת אבותם מהיותו כהן גדול ונתבאר עוד מעוצם מעלתו בנבואה שלא הפיל מכל דבריו ארצה ונתפרסם לכל ישראל היותו נביא גם בימי עלי וזה יורה שתמיד היתה מגעת לו הנבואה בכל מה ששאלו ממנו, השלשים הוא להודיע בית ישראל אשר בעבורו נתחייבו שיפלו ביד פלשתים וזה כי הפלשתים הכירו בצד מה לשם יתב' מעלתו אמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה וכשבא ארון ה' בידם לקחו מוסר תכף ושלחו אותו בכבוד מעליהם ואולם ישראל היו עובדים הבעלים והעשתרות והמירו כבודם בלא יועיל ולא לקחו מוסר בכל הרעות שהביא הש"י עליהם על זה ולזה לא סרו מנפול ביד פלשתים עד שעבדו את ה' לבדו והסירו הבעלים והעשתרות. השלשים ואחד הוא להודיע עוצם השגחת הש"י בשפלים במה שחדש מהמופתים הנפלאים כדי שישוב ארון האלהים לעם הראוי לו והודיע בו עם זה אופן יושר הש"י שלא רצה בתחלה לעשות רע לפלשתים על זה אבל עשה אות מה באלהיהם להישיר אותם שישיבוהו וכשראה שלא נוסרו בזה עשה באלהיהם ובהם שפטים נפלאים וזה ג"כ היה בהדרגה ר"ל שהרע היה הולך וגדל וזה כי בתחלה הכם בטחורים נסתרים שלא היו יכולים לחבוש עליהם שום תחבושת ומזה הצד היו מכאיבים יותר והיו יותר רב הסכנה ואח"כ המית הש"י קצתם והנשארים הכה בטחורים ומהמופתים שנעשו שם גם כן היה התישר הפרות מעצמם למשך העגלה אשר היה בה ארון ה' לנכח בית שמש עם שלא משכו בעול ושהשיבו בניהם מאחריהם הביתה. השלשים ושנים הוא לבאר שראוי להתנהג בענין ארון האלהים בקדושה גדולה ונפלאה ובתכלית הכבוד כי נכללה בו התורה שהוא מקום השלמיות ולזה זכר שנענשו אנשי בית שמש כי ראו ארון ה' עם

היותם קוצרים קציר חטים בעמק והיה ראוי להם שיניחו מלאכתם ויתעסקו בענין גניזת הארון כי התורה לא התירה ראייתו גם לבני קהת כמו שאמר ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו וזה כלו היה להפליג בקדושתו ובמעלתו אצל האנשים כי מה שתתכן ראיתו לכל האנשים לא יתנו לו מעלה בנפש במדרגת המעלה שיתנו למה שלא ימשלו על ראייתו. השלשים ושלשה הוא להודיע שתכף ששבו ישראל לה' בכל לבם נעתר להם על יד שמואל עד שמשמים נלחמו עם פלשתים על צד המופת ברעמים ולהבות ואחר זה הכו אותם ישראל ושבו להם על יד שמואל כל הערים שלקחו מהם פלשתים. השלשים וארבעה הוא להודיע שהמעלה שהשם יתברך נותן לצדיקים אינה נטלת מהם עד יום מותם ולזה ספר ששמואל שפט ישראל כל ימי חייו אף על פי שבסוף ימיו היה מולך שאול הנה היה אז שופט שמואל את העם. השלשים וחמשה הוא להודיע שראוי למנהיג שיעשה באופן שלא תכבד הנהגתו אל המונהגים ממנו ולזה ספר ששמואל היה הולך מדי שנה בשנה לשפט ישראל בבית אל והגלגל והמצפה כדי שלא יכבד אל המקומות הרחוקים לבא אליו ואחר היה שב אל הרמה כי שם ביתו לשפוט שם כל אשר יבא אליו, השלשים וששה הוא להודיע כי שמואל מפני שהיתה כונתו שתהיה הנהגתו כלה על פי ה' בנה מזבח לה' ברמה להעלות עליו עולות להמשיך לו הנבואה כי בזה הישרה להגעת הנבואה כמו שבארנו בביאורנו לדברי תורה:

פרק ח

פסוק א

ספר אחר זה שכאשר היה זקן שמואל והיה לואה מהנהיג ישראל על דרך שנהג שם בניו שופטים לישראל בבאר שבע כדי שישפטו שם הרחוקים ממנו ויקלו מעליו והנה לא הלכו בניו בדרכיו אבל הלכו אחר התועלת ולזה לקחו שוחד והיה זה סבה שהטו משפט כי השחד יעור עיני חכמים כמו שנזכר בתורה ולזה אסור לקבל שחד אף על פי שלא יכוין להטות משפט כי טבע השחד כן הוא שיפותה האדם בו להועיל בדינו לאשר קבלהו ואעפ"י שלא יתכוין מקבל השחד להטות הדין הנה השחד יסבב שיעלם ממנו אמתת הדין מפני חשקו להועיל לאשר קבל השוחד ממנו עד שלא יוכל לראות לו חובה:

פסוק ד

והנה נתקבצו כל זקני ישראל ובאו לשמואל הרמתה ואמרו לו שישים להם מלך לשפטם ככל הגוים והנה טעו בזה כי ישראל אינם באופן שישפט להם המלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכי הע"א שמיסדים לעמם נימוסים כאשר יעלה על רוחם ולזה אמרה התורה

שאם יאמרו ישראל שישימו עליהם מלך ככל הגוים אשר סביבותיהם שלא יוכלו לשים עליהם כי אם מאחיהם שהם נקשרים לקיים התורה ועל פי התורה ינהיגום לא בנימוסים אחרים ולזה צותה התורה שיכתוב לו המלך ס"ת אחר זולת הספר שהיה לו כשהיה הדיוט והיה עמו תמיד וקרא בו כל ימי חייו כדי שתהיה הנהגתו לעם ע"פ התורה ולזאת הסבה היה רע בעיני שמואל כאשר בקשו ישראל זאת הבקשה ולזה הודיע להם בסוף הענין כי אין לישראל מלך זולת הש"י וגם הש"י אמר לשמואל כי בקשתם היתה לסור מדרכי התורה ולזה אמר כי אותי מאסו ממלוך עליהם והנה בסוף הענין היו מלכיהם סבה להתעות ישראל ולהסירם מעל ה' עד שהביאו לגלות מעל אדמתם כמו שנתבאר מירבעם בן נבט וחבריו ולזה רצה הש"י להרחיקם מזה מפני התכלית הרע שהיה עתיד להמשך מזה וצוה מפני זה את שמואל להגיד לישראל את משפט המלך כדי שיסורו מזה בסבת הקושי אשר יהיה לעם לסבול כל אלו הדברים שזכר שיהיה מושל המלך עליהם עד שיהיו לו לעבדים:

פסוק יא

ויאמר זה יהיה משפט. והנה הודיע שמואל לישראל את משפט המלך ר"ל שיקח המעשר מהם ואחשוב שאין המלך מותר באותם הענינים שזכר אבל רצה שמואל ליראם ולבהלם והודיעם מה שיעשה המלך כשיתחזק על ממלכתו כשיקשה להם ממה שאי אפשר לעשותו מצד משפטי התורה:

פסוק יח

וזעקתם. ואמר להם הנה יכבד עליכם זה עד אשר תזעקו לה' מכובד העול שיעמוס עליכם מלככם ולא יענה ה' אתכם כי רוח בחירתכם הביאה אתכם כל זה וענו העם כי עכ"פ הם בוחרים שיהיה להם מלך לשפטם וימשך להם מהתועלת ממנו שיצא לפניהם להלחם את מלחמותיהם עד שלא ימשלו עליהם האויבים באופן שהיו מושלים מקדם כי המלך יסבב שיתקבצו כל העם להלחם עם אויביהם וזה יוסיף לישראל חוזק ואולם כשלא היה לישראל מלך היו האויבים נלחמים עם קצת ישראל והיו הנשארים בלתי מחזקים את ידם ובזה האופן היו האויבים מנצחים עם היותם מעטים מישראל הרבה וידמה שכבר אמר זה מצד יראתם מנחש מלך בני עמון שבא עליהם להלחם עמם כמו שאמר להם שמואל במה שאחר זה וכאשר ראה הש"י כוונתם הסכים עמהם אך היישירם בסוף הענין על פי שמואל שיהיו נזהרים לשמור מצות התורה ואם לא הנה יספו גם הם גם מלכם:

פרק ט

פסוק ה
המה באו בארץ צוף. היא הרמה שהיה בית שמואל שם וקראה ארץ צוף לפי שהיו היושבים שם מתיחסים בצוף כמו שאמר בראש זה הספר כי אלקנה היה בן צוף ולא נכנסו עדיין ברמה אך היו בשדה העיר:

פסוק ח
ויאמר הנה נמצא בידי רבע שקל כסף. ראוי שישאל שואל מה המתן הזה למי שהיה מושל בישראל ואיך יתכן שידמה שיהיה מדרך הנביא לקחת אלו המתנות, וידמה שנאמר בזה כי זה המתן לא היה אלא להעיר הנביא שיתבודד בעניני בעל זה המתן ובזה האופן היתה מחשבתו מתבודדת בעניניו והיתה מגעת לו הנבואה בהם ולזה היה נהוג שיתנו לו השואלים ממנו דבר נבואה דבר מה לסבב שיתבודד מחשבתו בעניניהם ואולי היה זה עתה כי אולי מצד הזקנה לא היתה מגעת לו הנבואה בכמו אלו הענינים כי אם בזה האופן וכן מצאנו ביצחק שאמר לעשו שיביא לו מטעמים ויאכל כדי שתתבודד מחשבתו בעניניו זמן רחב ויגיע לו בדרך נבואה מה שעתיד לבא אליו כי אין מדרך השלם שיבקש כמו אלו הדברים לבקשת התענוג כמו שבארנו בפירושנו לדברי התור' והנה שמואל להיות מחשבתו משוטטת בענין המלך ששאלו ישראל מי מהם יבחר לו להיות מלך כי כבר אמר לו הש"י שימליך לישראל מלך הגיע אליו הנבואה בזה קודם שישאל ממנו שאול דבר ולזה הודיע אותו כל ענייניו תכף ובשר אותו על צד המלוכה כשאמר לו שכל חמדת ישראל היה לו ולכל בית אביו:

פסוק כא
והנה הרחיק זה שאול להיות שבטו היותר קטן שבשבטים ומשפחתו הצעירה מכל משפחות בנימן:

פסוק כב
והנה הביא שמואל את שאול ואת נערו אל הלשכה ולכבוד שאול כבדם יחד הוא ונערו ונתן להם מקום בראש הקרואים:

פסוק כג
וייחד שמואל מנה יפה לשאול להורות על הגדולה והמלכות ולזה שם לפניו השוק ומה שעליה:

פסוק כד
ואמר לו שהנשאר שלא יוכל לאכול ישים לפניו לאכול לנערו אחר זה או לאשר לפניו מהקרואים והוא יותר נכון כי לזמן כזה מהשנה האחר' תמתין ותיחל למלכות שתמלוך על ישראל ותאמר העם קראתי:

פרק י

פסוק א
והנה לקח שמואל פך השמן ויצק על ראש שאול למשחו למלך על ישראל ונתן לו אותות כדי שיאמין כי הממלכה תהיה לו והאות היותר חזק מהם הוא ההפך לו לב אחר והתנבאו עם נביאים והוא לא נסה קודם זה להיות לו יד ושם בנבואה:

פסוק יב
ומי אביהם. רוצה לו' שאין ענין הנבואה והשלמות מגיע מהאב לבן ולזה יתכן שיהיה הבן נביא ואף על פי שאביו אינו נביא, וכבר ישאל שואל איך היו שם כל כך נביאים וכבר נזכר במה שקדם כי דבר השם היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ, ואפשר שנאמר כי הפרש יש בין זה הזמן ובין הזמן שהתחיל שמואל להתנבא ועל כן אפשר שנאמר בהתרת זה הספק כי זה היה בעת ההיא שהתחיל שמואל להתנבא ואמנם עתה רבו הנביאים אם מצד מה שלמד אותם שמואל והביאם אל השלמות אם לסבה אחרת:

פסוק כ
ויקרב שמואל. והנה על פי הגורל נפלה המלוכה לגורל שאול:

פסוק כג
והנה היה גבוה מכל העם משכמו ומעלה:

פסוק כה
והנה דבר שמואל אל העם את משפט המלוכה ר"ל הכח שיש למלך על עמו והעונש הראוי למי שימרה את פיו וכתב זה בספר והניחו לפני ה' ר"ל אצל ארון ה' כדי שימצא שם תמיד, וידמה שכבר כבדוהו והלכו עמו והביאו לו מנחה רבים מישראל, והרשעים בזו שאול ואמרו מה יושיענו זה ועל צד הבזיון גם לא הביאו לו מנחה והיה שאול בכל זה מחריש ולא רצה להוכיחם על זה:

פרק יא

פסוק א
אחר זה עלה נחש העמוני וחנ' אצל יביש גלעד להלחם עם יש' ולירא‍תם ממנו אמרו לו יושבי יביש גלעד שיכרות להם ברית ויעבדוהו ר"ל שיהיו לו למס והוא לאכזריותו לא הסכים לקחת מהם מס אלא שינקר להם כל עין ימין להשים זה הענין חרפה על כל ישראל שלחולשתם הלכו ויצטרכו לכרות ברית עמו וזה האופן אשר בו מהזרות והקושי הרבה:

פסוק ג
ולקחו ממנו זמן שבעת ימים לשלוח זה בכל גבול ישראל לראות אם ימצאו עזר ואם לא ימצאו יצאו אליו ויעשה בהם כרצונו, והנה הסכים בזה נחש כי דעתו היה להלחם עם ישראל ולקחת את ארצם אם יוכל, והנה באו הדברים עד שאול וסבב שנאספו כל ישראל להלחם עם נחש, והכו את עמון מכה רבה והנשארים נסו ונתפזרו אנה ואנה עד שלא נשארו בהם שנים יחד:

פסוק יג
לא יומת איש ביום הזה. יתכן שאחר היום המיתום או אמר שאול לא יומת איש ביום הזה על צד התחבולה למלט האנשים ההם מיד ישראל להראות להם שדעתו להמיתם אחר היום ההוא:

פסוק יד
ואולי לזאת הסבה סבב שמואל לחדש המלוכה בגלגל כאילו הראה שעד עתה לא היה מלך בשלמות:

פסוק טו
ואמר לפני ה' בגלגל כי שם בנו מזבח וזבחו בו ובראשונ' היה שם המשכן כמו שנזכר בספר יהושע בתחלתו, ואחר זה השתדל שמואל להביא את ישראל ומלכם אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו ממנה וזכר להם תחלה שכל ימיו הנהיגם בדרכי התורה מאין נשא פנים לאדם ולא לקחם שום דבר לא על צד העושק ולא באופן אחר והעיד להם זה בפני ה' ובפני שאול כאילו יהיה השם יתעלה לעד ביניהם על זה ושאול משיחו עד שהם הודו שהאמת כן הוא כמו שאמר שמואל:

פרק יב

פסוק ו

והנה אמר שמואל ה' שעשה את משה ואת אהרן לעוצם השגחתו על ישראל ואשר העלה את אבותיכ' מארץ מצרים רצה בזה כי ה' שעשה כל זה יהיה לעד ביניהם, או אמר זה על צד ההודעה והרצון בו ה' הוא אשר עשה כל זה להשגחתו על זה וזה נגלה מצד האותות והמופתים שנתחדשו אז וזה יותר נכון ויותר נקשר למה שאחריו, ואחר זה הרחיב הביאור בחסדים שעשה הש"י לישראל וקצר מזה לפרסומו כי לא זכר יהושע שהנחיל להם את הארץ ולא זכר גם כן מהשופטים שהקים הש"י להם כי אם ד' ולא זכר השופט שהצילם מיד סיסרא עם שכבר זכר מה שמכרם הש"י לסיסרא וידמה שלא זכר אלו הארבעה כי אם לבאר להם שמרוב חסדי השם יתברך היה שהושיע את ישראל מאויביהם פעם על יד הבלתי שלמים מאד אף על פי שלא היו ראויים לזה מצד עצמם כמו הענין בירובעל ויפתח כי ירובעל היה עובד ע"א כשקרא השם אליו להושיע את ישראל ויפתח גם כן לא ראינו לו מעלה כי אם בגבורה ופעם הושיעם על יד השלמים מאד כמו הענין בבדן ושמואל וזה כי בדן שהוא שמשון מצאנו לו מהשלמות שכבר עשה הש"י מופת על ידו וכאשר קרא אל ה' ענהו וזה הורה על שלמותו והיותו באופן מה במדרגת הנביאים כי המופתים לא יעשה הש"י רק על יד הראוי כמו שבארנו בששי מספר מלחמות ה' ואולם שלמות שמואל הוא מבואר מאד וזה היה מעוצם ההשגחה האלהית בישראל כי כשהיה אפשר שיהיה ביניהם איש שלם ראוי שיעשה נס על ידו הקימוהו עליהם לשופט והושיעם על ידו וכשלא היה ביניהם איש בזה התאר הושיעם ג"כ על יד בלתי שלם ואם אינו ראוי לכך מצד יתרון השגחתו על ישראל וכאילו אמר זה להורות להם כי לא יצטרכו למלך להלחם מלחמותיהם כי ה' אלהי ישראל הוא מלכם ויושיעם כאשר ישובו אליו כמו שעשה בימי השופטים ששלח להם שופטים להושיעם ואם יסורו מדרכי התורה לא יועיל להם המלך אבל תהיה יד ה' בהם כמו שהיתה באבותיהם שלא היה להם מלך:

פסוק יז

הלא קציר חטים. והנה הראה שמואל לעם אות כי חטאו מאד לה' כששאלו להם מלך ואמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ואמנם אמר זה כי קציר חטים היה שם סביב חג השבועות והנה העת הוא אז לפי הטבע חם ולא גם התקופה שעברה היתה בטבעה קרה ולחה ולא יתכן על המנהג הטבעי שיהיו שם אז אידים עשניים יתהוו

מהם הרעמים והברקים וזהו האות שנתן לפי מה שאחשוב שאם לא היה שם אות זולת נתינת הקולות והמטר כשקרא שמואל אל ה' לא היה צריך לומר הלא קציר חטים היום, ואפשר שנאמר הלא קציר חטים היום היה להורות על צחות האויר כי האנשים היו קוצרים חטים וזה יורה על היות העת ההוא בלתי מעונן ובלתי ראוי למטר, והנה הביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב, והנה הרגישו העם בזה האות והודו כי חטאו מאד כששאלו להם מלך, ואחר זה היישירם שמואל באמצעות זה הפעל אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי השם יתעלה כי הסר מאחריו הולך אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו:

פסוק כב

והודיע כי הש"י לא יטוש עמו בעבור שמו הגדול ולזה הוא משגיח עליהם בזה האופן והנפלא שזכר:

פסוק כג

ואמר להם שחלילה לו מחטא לה' מחדול להתפלל בעדם שלא ימותו על החטא הזה שחטאו לה' לשאול להם מלך:

פסוק כד

והנה יורה להם גם כן כל ימיו הדרך הטובה והישר' לא יסור מזה מפני מה שעשו כנגדו לשאל להם מלך כאלו מאסו אותו ממלוך עליהם אך הזהירם שייראו את ה' ויעבדוהו אשר הפליא חסדו להם ואם יסורו ממנו יספו הם ומלכם, ואולם התועלת המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע שראוי לשלם שידקדק בהנהגת בניו שתהיה באופן הראוי ולא יקל מזה מפני רוב טרדותו בהנהגת העם הלא תראה מה שקרה לשמואל בעבור שלא דקדק בהנהגת בניו שתהיה לפי הראוי וזה שזה היה סבה שסרה הממשלה מזרעו ונמשך מזה ששאלו להם ישראל מלך שהיה סבה בסוף לגלות ישראל מעל אדמתם כמו שזכרנו וכזה בעצמו קרה לעלי מפני שלא דקד' בהנהגת בניו לפי הראוי כי זה היה סבה שמתו בניו וסרה מבי' עלי בסוף הענין הכהונה הגדולה ונתנה לזרע פנחס בן אלעזר, השני הוא להודיע שראוי לשלם כשיראה כשיטו האנשים אל מה שהוא נכון שיזוקו בו שישתדל להסירם מזה לפי מה שאפשר לו ולזה היה קשה לשמואל כשדאה שהיו ישראל שואלים להם מלך לדעתו ההיזק הראוי להגיע להם מזה בסוף הענין והתפלל אל ה' והודיעהו איך יתנהג בזה להסירם מזה הענין ונגלה לו נבואה שבקשתם זאת היתה כנגד השם יתעלה לא כנגד שמואל לבד וצוהו השם יתעלה שיראה לישראל שהוא דוצה לשמוע בקולם בזה אך יודיע להם את משפט המלך אשר ימלוך

עליהם והמשא הכבד אשר יעמיס עליהם כדי שיעזבו מעצמם זאת הבחירה, השלישי הוא להודיע שכאשר היה בלתי אפשר לאדם שיעתיק האנשים מהבחירה רעה אשר בחרו ראוי שישתדל לפי מה שיוכל שיסיר ממנה הרע לפי מה שאפשר לו ולזאת הסבה זכר שכבר אמר השם יתעלה לשמואל שישמע בקולם להמליך להם מלך ובחר הש"י מהם היותר שלם שהיה ראוי לזאת המעלה מצד יפיו וטובו עד שכבר נבא עם נביאים כדי שתהיה הנהגתו להישיר העם לעבוד את ה' והזהיר העם על יד שמואל אזהרה אחר אזהרה שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם כי לא יועיל' המלך שלא תהיה יד ה' בהם אם יסורו מאחריו ואם ישמעו בקול השם לא יועיל להם המלך כי הש"י היה מלכם והיה מקים להם שופטים כשהיו שבים אליו להצילם מיד אויביהם ולזה לא היתה בקשתם המלך כי אם לרע וזה ממה שימנע ישראל משיסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם, הרביעי הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה זריז בשמירת קניניו כראוי ולזה זכר שלא סמך קיש לבקש האתונות אם ילך שם אחד מהנערים אם לא ילך בנו שם כי אולי הנער לא יהיה זריז בבקשתם בו אם ימצאם לעצמו ימכר' ולא יודיע זה לאדוניו והנה הלך שם שאול ונזדרז מאד על בקשת האתונות עם שכבר בקשם בכל המקומות שזכר בזה הספור ובא לנביא לשאול לו באלהים על זה, החמישי הוא להודיע שלימות משער שאול במה שאמר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו כי כן היה הענין כפי' מה שסופר בזה הספור והנה יש לזה הכח מבוא בענין הנבואה, הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתחזק על בקשת קניניו האובדים יותר מן הראוי כי זה יביא לפעמים אל שיהיה הנזק יותר הרבה מן השבח ואף אם תמצא האבדה כל שכן אם לא תמצא, השביעי הוא להודיע שראוי לנביא שתתבודד מחשבתו במי שירצה שתגיע לו בעניניו הנבואה ולזה ספר שהיה המנהג לתת דבר מה לנביא בשאלם ממנו דבר הנבואה ולהורות שכן היה המנהג אמר הנה נלך ומה נביא לאיש האלהים ואמר לו נערו הנה נמצא בידי רבע שקל כסף ונתתי לאיש האלהים והוא מבואר שהוא לא היה לוקח אלו המתנות לבקשת התועלות כי לא היה זה ממנהגו כמו שנתבאר במה שאמר את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי כל שכן כמו אלו המתנות הקטנות שלא היו ראויות לתת לקטן האנשים כל שכן למי שהיה מושל על ישראל, השמיני הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה שומע לעצה הטובה אף על פי שיהיה היועץ שפל וקטן ממנו ולזה ספר ששמע שאול לנערו במה שיועץ לו שילכו לאיש האלהים והגיד להם את בואם, התשיעי הוא להודיע שראוי למי שירצה לדבר עם איש מה שיחקור תחלה אנה ימצאהו כדי שיתיישר לבא אליו בחריצות כי אולי אם לא יחקור בזה תהיה דרכו לבטלה ולזה ספר שחקר שאול

ונערו עם הנערות היוצאות לשאב מים אם היה הנביא שם קודם שרצו להכנס לעיר, העשירי הוא להודיע לאשר יחקרו ממנו דבר מה שלא יקצר מהיישיר בו השואל גם במה שלא שאל שהוא צריך לשאול עליו לפי מה שנר' מהיותו ולזה ספר שכאשר שאל שאול לשמואל אי זה בית הרואה לא הודיעהו זה כי כבר ידע שכונתו היתה לדבר עמו ולזה הוצרך להודיע לו שהוא הרואה כי זאת היתה תכלית כונת שאול בזאת השאלה ולזאת הסבה גם כן ספר שהנערות ההן לא הספיק להם שהשיבו על מה ששאלו להם היש שם הרואה אבל רצו להיישירם על זה איך יתכן שימצאוהו בקלות יותר ולזה נתנו לו עצה שימהר בטרם יעלה הבמת' לאכל כדי שלא יתעכבו מלדבר עמו עד אח' האוכל והודיעהו עם זה שאם ימהרו ימצאוהו ברמה ואם לא יוכלו למהר כל כך הנה ימצאוהו שם ביום ההוא שבא שם שאול וזה כי כבר גלה הש"י אוזן שמואל ביום הקודם לו שכבר ישלח לו למחר איש מארץ בנימן וימשחהו לנגיד על ישראל ולזה ידמה שבא שמואל ביום ההוא, האחד עשר הוא להודיע עוצם מעלת שמואל בנבואה עד שכבר באה לו הנבואה בהקיץ ולזה ספר שכאשר ראה שמואל את שאול ענהו ה' הנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצור בעמי, השנים עשר הוא להודיע אמתות הנבואה כי בהאמנתה יתקיימו הפנית התוריות ולזה זכר שכבר הגיד לו שמואל תכף את דבר האתונות כאשר היה לפי מה שנזכר אחר זה והגיד לו את דבר המלכות כאשר היה גם כן השלשה עשר הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מן השררה ולזה זכר ששאול הרחיק שיהיה מלך מצד שפלות שבטו ומשפחתו וגם כשהפילו הגורל על זה היה נחבא לברוח מן השררה ולזאת הסבה גם כן לא ספר שאול לדודו את דבר המלוכה כי לא היה רוצה להתפאר בזה, הארבעה עשר הוא להודיע שראוי לתת כבוד לאנשים לפי המעלה שהם עתידים להיות בה אע"פ שאינה בידם עתה ולזה ספר מה שחלק שמואל לשאול מהכבוד לתת לו מנה יפה ולשומו בראש הקרואים עם שכבר עשה ליסד בלב שאול כי ימלוך על ישראל ולזאת הסבה ג"כ נתן לו האותות שזכר שבאו לו כלם לפי מה שבא בזה הספור ובמה שזכר באלו האותות נתבאר שהנבואה תגיע לנביא גם בהודעת הדברים אשר ייחסום האנשים אל הקרי וההזדמן כמו שביארנו בשני מספר מלחמות ה', החמשה עשר הוא להודיע כי מה' כל משפט הגורל ולזה ספר שכבר נפל הגורל על שאול למלך כמו שאמר שמואל מצד הנבואה, הששה עשר שראוי לאנשים לתת כבוד למלך ולברכו ולזה ספר שכבר אמר כל העם יחי המלך והלכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם, השבעה עשר הוא להודיע שאין ראוי לשלם שיתפעל ממה שיאמרו האנשים כנגדו כל שכן שיתפעל אם לא יכבדוהו אבל ראוי שיסבול זה ולזה ספר ששאול היה כמחריש על הבזיונות שבזוהו

הרשעים ההם ועל מה שלא הביאו לו מנחה עם שזה גם כן היה ראוי לו מפני היותו עתה בהתחלת המלוכה ואולי במעט סבה יסירוה ממנו, השמנה עשר הוא להודיע שכאשר נתמנה איש לשררה יצטרך בעבורה לרבוי ההוצאה ראוי לאשר תחתיו שיביאו לו מנחה כחזקת היד בדרך שיוכל להתנהג בכבוד לפי השררה ההיא ולא ימנעהו מזה מיעוט קניניו ולזה ספר באלו הרשעים שלא הביאו לשאול מנחה להורות שכבר היה ראוי להם להביא לו מנחה כדי שיוכל להתנהג בכבוד כמנהג המלך ולזאת הסבה לא היה מתנהג עדיין שאול כמנהג המלך מצורף לזה מה שהיה מתכונתו להיות בורח מן השררה ולזה ספר אחר זה שכבר היה שאול בא אחרי הבקר מן השדה, התשעה עשר הוא להודיע שאין ראוי להתנהג במדת האכזריות הלא תראה כי נחש העמוני לולי אכזריותו היה מושל על יושבי יבש גלעד שלא היה רוצה לכרות ברית עמהם כי אם בנקור להם כל עין ימין ומסבת אכזריותו אל שנפל עמו ביד ישראל והכו בהם מכה רבה, העשרים הוא להודיע שראוי שתהיה לשלם מדת הגבור' במקומות הראויים להציל לנרדפים שהם מעמו ולזה ספר הפעלות שאול על ענין נחש העמוני ואע"פ שלא היה ישראל נוהג בו עדיין כמנהג המלך וגם הוא לא היה נוהג בעצמו מנהג המלך, העשרים ואחד הוא להודיע שאין ראוי למהר על המתת האנשים אבל ראוי להשמר מזה כפי יכולת ולזה ספר שלא הסכים שאול שימותו האנשים ההם אשר בזוהו, העשרים ושנים הוא שראוי למלך שיהיה באופן שייראו ממנו האנשים ולפי שלא נתחדש על בחיר' שאול דבר יביא בלב האנשים שהוא כמו בריאה חדשה ולזה לא היה דומה להם למלך וגם הוא לא היה נוהג כמנהג המלך והנה סבר שמואל לחדש המלוכה לפני ה' בגלגל ולזבוח שם על זה זבחי שלמים לפני ה' לישב בלבם שהוא כמו בריאה חדשה ויביא זו ; אל שייראו ממנו כראוי ולזה ידמה שאמר' חנה ויתן עוז למלכו כי עד שנתן לו השם יתעלה עת בענין מלחמת בני עמון לא היה במדרגת מלך, העשרים ושלשה הוא להודיע שהשם יתעלה מקים דבר עבדו ולזה שמע לשמואל לתת קולות ומטר כשבקש זה ממנו להראות לישראל מה שהיה מן החטאה בבקשת זאת שאין פריה רק להרע כמו שאין תועלות בקולו' ומטר בימי קציר חטים רק להשחי', העשרים וארבעה להודיע שמי שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר וגם אנכי חלילה לי מחטוא לה' וגו' וכן הענין בכל טוב שהיה אפשר שייטיב אדם לחבירו ולזה אמר והורתי אתכם בדרך הטובה והישרה, תם:

פרק יג

פסוק א

בן שנה שאול במלכו וגו'. הנה יש מן הזרות מאד בזה הפסוק לשתי סבות האחת היא שלא יתכן שנאמר לפי הפשט שיהיה שאול בן שנה לבד במלכו והשנית שהוא רחוק שנאמר שלא מלך שאול כי אם שתי שנים עם רוב הדברים שעשה מצורף לזה שכבר עמד זמן מעת המשחו קודם החזיקו במלוכה, והנכון בעיני לפי הפשט שיהיה הרצון בזה שכבר עבר שנה אחת לשאול מעת המשחו עד העת שמלך שחדשו המלוכה בגלגל והוא כשמלך השתי שנים על ישראל וספר כי בחר לו שלשת אלפים מישראל היותר גבורים שבהם והיו עם שאול אלפים ואלף עם יונתן ויתר העם שלח איש לאהליו כדי שלא יכביד על ישראל:

פסוק ג

והנה היו ישראל אז תחת יד פלשתים עד שכבר שמו פלשתי' נציב בגבע בנימן למשול והכהו יהונתן ונודע לפלשתים והיו משתדלים לקחת נקמה מזה ושאול תקע בשופר בכל הארץ להשמיע לעברי' זה הענין למען יקחו עצה להמלט מידי פלשתים או להלחם עמהם:

פסוק ד

והנה נאספו העם על זה הענין אל שאול בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף אליו ומיראתם נתחבאו קצת ישראל במערות ובמה שידמה להם וקצתם ברחו מעבר לירדן, ועוד היה שאול בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף עליו:

פסוק ח

והנה הוחיל שאול שבעת ימים למועד אשר הגביל לו שמואל באמרו אליו וירדת לפני הגלגל והנה אנכי יורד אליך להעלות עולות לזבוח זבח שלמים שבעת ימים תוחל עד בואי אליך, וכאשר הגיע היום השביעי וראו העם כי לא בא שמואל נפוצו מעל שאול מרוב פחדם ויראתם וידמה כי שאול להגיע אליו הנבואה העלה העולה והשלמים כאשר ראה כי לא בא שמואל ולא די שלא הועיל אבל נמנעה גם כן נבואת שמואל להודיע אותו מה יעשה ואיך יתנהג בענין זאת המלחמה לפי שכבר עבר על מצות הש"י במה שצוהו על ידי שמואל נביאו שיוחיל שבעת ימים עד באו אליו אך לא חטא במה שהעלה העולות והשלמים והוא זר כי אז היה מותר לזר להקריב בבמת יחיד כמו שנתבאר בסוף זבחים:

פסוק יג

והנה גינהו שמואל על אשר לא שמר מצות השם אשר צוהו על יד נביאו שמואל ואמר לו שזה העון יהיה סבה שלא תקו' מלכותו ותנתן המלוכה לאיש אחר וזה האיש שנתנה לו המלוכה הוא דוד לפי מה שהתבאר אחר זה, וכבר יספק מספק ויאמר איך יתכן שיאמר שמואל לשאול כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל עד עולם וכבר התבאר מברכו' יעקב לבניו כי המלוכה תהיה לשבט יהודה ואם היתה המלוכה לשאול עד עולם לא יתכן שיתקיים הייעוד הזה שייעד יעקב, והנה התר זה הספק איננו ממה שיקשה לפי מה שנאמר וזה כי אמרנו עד עולם יתכן שיובן עד זמן רחב כמאמר חנה וישב שם עד עולם שהרצון בו כמו נ' שנה וכן מ"ש בתורה ועבדו לעולם הרצון בו עולמו של יובל כמו שבארנו שם ולפי הענין היה הרצון בזה המאמר כי הש"י הכין ממלכת שאול באופן שתתקיים זמן רחב לולי זה המרי שמנע ממנו הטוב ולא נתקיים המלוכה לו כ"א זמן מועט:

פסוק טז

ויקם שמואל וגו'. ולא זכר שקם שאול עמו לפי שהוא מבואר כי לא בא שאול בגלגל כ"א בעבור שמואל שייעד לו שיבא אליו שם להודיע לו מה יעשה, והנה ספר שכל העם הנמצא עם שאול ויונתן בנו היו בגבע בנימן לא היו כ"א שש מאות איש כי השאר הלכו להם מרוב הפחד, והנה חנו פלשתים במכמש במקום שהיה שם שאול בתחלה ועשו להם שלשה ראשים להשחית ארץ ישראל כי היו עם רב מאד כמו שקדם:

פסוק יט

והנה זכר כי בכל ארץ ישראל לא היה נמצא חרש ברזל או יהיה זה כן לפי מה שאחשוב כי למיעוט המצא הברזל בארץ ישראל כמו שהוא מפי רבים היום לא היו בישראל חרשי ברזל ולזה היו צריכים לרדת אל הפלשתים לתקן להם כלי החרישה ועבודת האדמה ולא הניחו הפלשתים שישב בישראל חרש פלשתי ליראתם שמא יעשו העברים חרב או חנית וימרדו בהם כי הפלשתים היו עדיין מושלים בישראל ממשלה וזה היה סבה שביום המלחמה לא נמצא חרב וחנית לאחד מן הנערים שהיו את שאול ויהונתן בנו ונמצא החרב והחנית לשאול וליהונתן לבדם:

פרק יד

פסוק א
וזה הספור כלו בא להורות כי לא בחרב ובחנית יושיע ה' הלא תראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו היו כנגד החיל הרב הזה ונתן השם תשועה גדולה בידו:

פסוק ג
כהן ה' בשלה. שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בד שב אל אחיה והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול:
והעם לא ידע כי הלך יהונתן. אמנם אמר זה שאם ידעו היו הולכים עמו:

פסוק ו
לכה ונעברה אל מצב הערלים האלה. רמז מזה כי מפני פחיתות' והיותם נבדלים ראוי שיהיו יונתן ונושא כליו נעזרי' בש"י לנצח אותן כי אין לשם יתעלה מעצו' להושיע ברב או במעט:

פסוק ט
אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו אליכם ועמדנו תחתנו. ראוי שתדע כי העתידות יגלו בפנים שונים וכבר תהיה לפעמים הודעה תלושה מושפעת מהש"י בזה האופן החלוש וילקח בה ראיה כמו שנאמר לגדעון שירד הוא ופורה נערה אל מחנה וישמעו מה ידברו כי בזה קצת הוראה מהדברים המתחדשים וזה מבואר אחר העיון ממה שזכרנו בשני מספר מלחמות השם ואין הנה מקום זאת החקירה, והנה אמרו דמו עד הגיענו אליכם לאות כי ההתחלה תהיה מפלשתים לרדוף אחרי ישראל ולזה יש להם לירא שינוצחו כי הרודף הוא המנצח על הרוב:

פסוק י
ואם כה יאמרו עלו עלינו. הנה זה לאות על שינצחום ישראל וירדפו אחריהם אחרי היותם מתחבאי' מפחדת' כי בלי ספק לא יכנסו ישראל אחריהם אם לא יתברר להם שינצחום אחר היותם יראים מהם בזה האופן הנפלא:

פסוק יא
ויגלו שניהם אל מצב פלשתים. הם הראשי' והגבורים שהיו בפני המחנה לצד ישראל:

פסוק יד
כעשרים איש כבחצי מענה צמד שדה. ר"ל שהכה יונתן ונושא כליו כעשרי' איש בשיעור קטן מהארץ כי אם חצי שיעור כארץ שיחרושו צמד בקר מהשד' ביום אחד:

פסוק טו

ותהי חרדה במחנה וגו'. זה היה מהש"י על צד ההשגחה להביא עליהם החרדה הזאת הנפלאה באופן שתהיה חרב איש באחיו עם מה שראו בתחלה שלא באו שם מישראל כי אם יונתן ונושא כליו:

ותהי לחרדת אלהי'. רצה לומר חרדה גדולה כטעם אש אלהים הררי אל או יהיה הרצון בו שהחרדה היתה מסובבת מהש"י:

פסוק טז

ויראו הצופים לשאול. ויתכן שמהעם אשר אתו שם קצתם במקום גבוה שיהיו צופים ומביטים מה יעשו פלשתים כי זה ממה שיישירם אם להציל נפשם אם לנצח פלשתים בראותם כי יש לאל ידם:

והנה ההמון נמוג וילך והלם. ר"ל שהקול שהיה במחנה פלשתים הוא קול המוגים וההלומים לא קול המנצחים:

פסוק יח

ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים. ר"ל האורים והתומים שהיה בארון לשאל לו באלהים על דבר יונתן והחרדה הזאת אשר במחנה פלשתים אם ראוי שירדפו אחריהם אם יעמדו במקומם:

כי היה ארון האלהים ביום ההוא ובני ישראל. ירצה לפי מה שאחשוב כי ביום שבאו בגלגל על זה הדבר היה בא שם ארון האלהים ובני ישראל ולזאת הסבה קרה כאשר נפץ העם מעל שאול שנשאר שם הכהן הגדול עם ארון האלהים וכאשר נסעו משם שמואל ושאול והעם אשר עם שאול ללכת הגבעה אשר בבנימן נעתק עמהם הכהן הגדול וארון האלהים והלכו בגבעה ואולם מקום ארון האלהים היה שם אז ברוב:

פסוק יט

וההמון אשר במחנה פלשתים. ר"ל קול ההמון הנזכר במחנה פלשתים שהוא קול הנשברים והמדוכאים היה הולך וחזק:

אסוף ידך. ר"ל שיאסף ידיו אליו ולא יתעסק עוד בענין האורים והתמים על השאלה הזאת כי אין להם פנאי:

פסוק כא

והעברים היו לפלשתים כאתמול שלשום וגו'. יתכן שהפלשתים היו מושלים בקצת ישראל והיו יושבים תחתיהם והביאום הפלשתים עמהם במחנה להכריח' שילחמו עם ישראל כמו שראינו באכיש מלך גת שהביא עמו דוד ואנשיו להלחם עם שאול ועם

ישראל ולזה אמר והעברי' אשר היו לפלשתי' מקודם זה שעלו עם הפלשתים במחנה סביב גם המה נהפכו להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן כן פירשו קצת המפרשים, והנכון בעיני שהרצון בזה שעם היות ישראל בדבר זאת המלחמה בתכלית הדלות והשפלות עד שנתחבאו במקומות הנזכרים הנה אחר הגיע זאת המהומה לפלשתים היו העברים לפלשתים כאתמול שלשום בהלחמם עמם בימי שמואל שגברה יד ישראל עליהם ועל עמם במחנה סביב להכותם ולתפשם באופן שלא ישאר מהם איש ולא עוד אלא גם המה ר"ל הפלשתים להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן כי קצתם היו הורגים קצתם ובזה האופן היו עוזרים לישראל כאלו היו עמם:

פסוק כג

והמלחמה עברה את בית און. ר"ל שהרודפים עברו המקום ההוא מרוב מרוצתם ושקדם על דבר המלחמה:

פסוק כד

ואיש ישראל נגש ביום ההוא. ר"ל שכבר נדחקו על דבר זאת הרדיפה מפני צואת שאול עד שלא יכלו לבטל מזה אפילו לצורך האכילה כי כבר השביע שאול את העם שלא יאכל מזון עד הערב כדי שתשלם לו הנקמה מאויביו ולזה נשמרו העם מלקחת הדבש להזין ממנו ולקח ממנו יונתן כי לא שמע השבועה ועם זה נחשב לו לעון כמו שיראה אחר זה אם מפני שלא חקר בזה קודם כי כבר היה רואה שאין משיג ידו אל פיו מהעם וזה לא היה נכון להיות אם לא בסבת נדר והסכמה ביניהם אם מפני שגנה אביו על ההשבעה הזאת כאמרו עכר אבי את הארץ וחשב שאם אכל העם משלל אויביו היו מתחזקים יותר ותרב מפני זה המכה בפלשתים עם מה שהתבאר לו כי לא בכח גברו על פלשתים אך מאת ה' היתה זאת:

פסוק כה

והנה היה הדבש על פני השדה מפני שכבר היו שם כלים רבים ישכנו בהם הדבורים ויעשו בו הדבש כמנהגם והדבש היה בכלים ההם בחוד יערו כמשפט וידמה שהיו הכלים ההם מושמי' שם שורות שורות ביושר בדמיון דרך ולזה קרא זה הקבוץ הלך דבש כי האורך יקרא הלך מצד הדרך או לרבוי הדבורים שם ביער ההוא היה הדבש נגר על פני השדה כמו שפירשו הקודמים:

פסוק לא

ויכו ביום ההוא בפלשתים ממכמש אילונה. אחשוב כי ספר זה להורות על רוב שקדם לרדוף אחריהם ולהכות בהם עד שאשר נסעו ממכמש בהזעקם לרדוף אחריהם הכו בהם עד אילונה שהוא שם עיר אחרת ולזה היה עיף ויגע מאד:

פסוק לב

ויעט העם אל השלל. ר"ל סר וסבב לקחת מהשלל לאכל:

וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם. ר"ל אצל הדם כי כל א' היה שוחט במקום שהיה בו מהמקנה ואחר היו אוכלים שם וכבר דקדקה התורה שלא יאכלו אצל הדם במה שאמרה לא תאכלו על הדם כדי שלא יסתבכו באמונות הנפסדות שהיו אז למי שעושים זה כמו שזכרנו בבאורנו לדברי התורה ולזה סבב סביב שיגולו לו אבן גדולה וישחטו שם כלם ואחר ישובו למקומם לאכל ובזה ישמרו מלאכל אצל הדם:

פסוק לד

פוצו בעם. ר"ל התפרדו אנה ואנה בכל המחנה לצותם כלם שיעשו איש שורו ואיש שיו לשחוט על האבן כדי שיהיו העם נשמרים מלאכל על הדם זהו הפי' אשר פירשנו אנחנו בזה והוא נאות מאד וכבר ראינו בו פירושים למפרשים בלתי נאותים אם באנו לספר מה שיש בהם מהספק יארך מאד ואין זה מכונתינו:

פסוק לה

ויבן שאול מזבח לה' אותו החל לבנות מזבח לה'. ראוי שתדע שלא יתכן שנאמר כי שאול החל לבנות מזבח לה' שהרי כמה וכמה אנשים בנו מזבח קודם שאול כמו שאמרו במדרש והנראה בעיני שהרצון בזה כי כשצוה שאול לגול אבן גדולה לשחוט עליה איש שורו ואיש שיו החל הענין ההוא לבנות מזבח לה' כי בלילה ההוא לא בנאו כי היה נחפז לרדוף אחרי פלשתים אך היתה האבן ההיא התחלת הבנין ושם בנה המזבח אחר כן להזכיר הנס שנעשה להם ולתת תודה לשם ית' כעל כל אשר גמלם או יהיה הכנוי באותו החל שב אל האבן ואל תתמה אם יהיה אבן פעם זכר פעם נקבה כי יש כמוהו רבים בלשון, והנה התעורר שאול בראותו ההצלחה לישראל לרדוף אחרי פלשתים בלילה ההוא בעינו ולא נשלמ' כונתו כי שאלו באלהים ולא ענהו ביום ההוא על דבר חטא יונתן לפי מה שנתברר על פי הגורל:

פסוק מד
והנה נשבע שאול שמו' יומת יונתן בנו על דבר זה החטא וסבבו ישראל שלא מת יונתן כי עם אלהים עשה מעשיו ביום ההוא והנה ההצלחה הזאת נקראת פדייה על דרך אמרו פדה בשלום נפשי ופדויי ה' ישובון:

פסוק מז
ושאול לכד המלוכה על ישראל. כי באלו התשועות הנפלאות שנעשו על ידו בהלחמו בכל אויביו לכד המלוכ' על ישראל בשייראו ממנו כל העם יראה עצומה ונכנעו לעשות מצותו וגזרתו בלא עכוב:
ובכל אשר יפנה ירשיע. ר"ל שיחייב אויביו וישחיתם על דרך אומר אל אלוה אל תרשיעני או יהיה הרצון בזה ירשיע היה נלחם ר"ל שהוא היה נלחם בכל אשר יפנה שיעשו לו חמס וזהו אמרו בסוף ויצל את ישראל מיד שוסהו כי לא היה נלחם בהם אם לא מפני היותם שוסים את ישראל ומרשיעים כנגדם:

פסוק מט
והנה האריך בזכירת שמות בניו ובנותיו ושם אשתו ושם שרי הצבא אשר לו לכבוד שאול ולצורך מה שזכר אחר זה באלו הספורים:

פסוק נ
והקדים אבנר לקיש אבי שאול למעלת אבנר ולפחיתות קיש הלא תראה מה שאמר במה שקדם מה זה היה לבן קיש ולזאת הסבה ג"כ הקדים לזכור אבנר קודם שיזכור אביו שהיה שר צבא ג"כ ויחס מפני זה נר אביו שהוא אבי אבנר באמרו ונר אבי אבנר בן אביאל:

פסוק נב
כל איש גבור וכל בן חיל. הנה אחשוב כי קרא הגבו' האיש החזק והאמיץ הבקיא בעניני המלחמות ובן חיל מצליח במלחמות:

פרק טו

פסוק ג
והמתה מאיש ועד אשה וגו'. בגדול החל ובקטון כלה וזה בהדרגה כי האיש יותר נכבד מהאשה וכל אחד מהם יותר נכבד מהעולל כי הוייתו חסרה עדיין כי לא נשלם הגדול בו והצמיחה והעולל יותר נכבד מהיונק כי היונק עם חסרון גופו הנה הוא חסר הכח עד שלא יוכל לעכל כי אם החלב שהוא מתדמה לטבעי מאד והשור יותר נכבד מהשה

והגמל הוא כמו ממוצע בין טבע הטהור וטבע הטמא והחמור הוא מהמינים הנחותים שבבהמה הטמאה:

פסוק ד

ויפקדם בטלאים. עשה זה כדי שיפקוד הטלאים ולא יפקוד העם פן יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שקרה לדוד ולזאת הסבה גם כן מנה אותם בבזק במלחמת נחש מלך בני עמון:

פסוק ה

וירב בנחל. ר"ל שהוא נלחם עם עמלק במישור כי שם יצאו להלחם, הנה הריב והמלחמ' אח' כאמרו הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בם:

פסוק ו

ויאמר שאול אל הקיני. הרצון בו וכבר אמר שאול אל הקיני קודם שילחם בעמלק:
ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים. הנה זה החסד היה כשבא יתרו אל משה המדבר והראה עצמו שמח בהצלחת ישראל ונתן עצה למשה להשים על העם שופטים באופן שנזכר בפרשת יתרו וידמה שהכונה היתה בהחרמת עמלק בזה האופן שצוה השם ית' שלא יהנו ישראל כלל מנכסיהם להעיר כי הכונה האלהית היתה בזה ללקיחת הנקמה ממה שעשה עמלק לישראל בדרך בצאתם ממצרים אשר זנב בהם כל הנחשלים אחריהם למען ייראו הבאים מעשות כדבר הרע הזה ולא היתה הכונה בזאת המלחמה לקחת שללם וליהנות מנכסיה', וכאשר פשטו שאול וישראל ידיהם בשלל הראו כי לא היתה כוונתם בזה לנקמה אך להועיל לעצמם וזה היה הפך הכוונה האלהית וידמה שלזאת הסבה בעינה נשמרו ישראל בימי מרדכי ואסתר משלוח ידם בבזת אויביה' שהיו מעמלק כמו שספר ובבזה לא שלחו את ידם:

פסוק ט

והנה ספר כי חמלו שאול והעם על אגג ועל מיטב השלל ולא אבו החרימם והמלאכה הפחותה החרימו וקרה מזה לשאול שנענש להסיר המלוכה ממנו:

פסוק יב

בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד. ידמה שיהיה הרצון בזה שהוא היה מציב לו מקום לשבת בו ולעבוד הש"י שם ולתת לו תודה על כל הטובה אשר הטיב לישראל והנה היה המקום שהיה מציב לו יד בו הגלגל כי שם היו נקבצים ישראל תמיד על כל הדברים הגדולים ולזה אמר ויסב ויעבר וירד הגלגל:

פסוק יג

ויבא שמואל אל שאול עד לזבח לה' אלהיך בגלגל. והנה אפשר שחשב שאול שאם יזבחו לה' מן השלל ההוא לא יקשה בעיני הש"י אחר שאינם נהנים בשללם ולחולשת ההתנצלות הזה יחסו אל העם ועוד חשב כי מפני שלא צוה להחרים מלך עמלק ועמו שיוכל להציל מלכם וזהו אמרו ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי:

פסוק כב

החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'. הנה זה מבואר כי העולות והזבחים יבאו על החטאים כמו שהתבאר בתורה ולזה הוא מבואר כי הוא יותר טוב שישמר אדם מהחטא ולא יצטרך לאלו הקרבנות:

הנה שמוע. למצו' השם הוא טוב מהבא' הזבח ולהקשיב למצותיו הוא יותר מהקרבת חלב אילים על מזבח ה':

פסוק כג

כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. אחשוב שיהיה וי"ו ותרפים כוי"ו נרדם ורכב וסוס ואיה וענה והרצון בו ואון ותרפים כאמרו התרפי' דברו און והרצון בזה הוא כי מי שגורע ממצות השם בשיקיי' קצתה לבד הנה הוא ממרה את פיו וכן מי שמוסיף על דברי השם הוא חוטא ולזה אמר שמואל לשאול על מה שאמר אשר שמעתי בקול ה' וגומר שאע"פ שבמה שעשה קיים את דבריו הנה מרה את פיו במה שלא קיים מצותו להחרים את עמלק בכללו ושללם וענין המשל בזה לפי מה שאומר והוא כי חסרון הקסם הוא ענין דומה למרי וזה כי הקוסם יגיד מה שיגיד באמצעות שפע מה עלול מן הש"י אלא שהשפע ההוא חסר כמו שאמר ובארנו בספר מלחמו' ה' וחסרון השפע ההוא איננו מצד מה שיגיע ממנו כי כבר היה צודק מצד ההוא אבל החסרון הוא מצד מה שחסר להגיע ממנו ולא אוכל לפרש בזה המקום לעומק זה הענין אבל אעשה בזה הלמוד השיריי והמשלייי כי הוא בלתי מזיק בזה המקום, והמשל שיהיה בכאן מרקחת מורכב מסמים רבים וידע אדם סגולות שם אחד מהסמים ההם וטבעו בשלמות הנה עדיין לא ידע פעל המרקחת ההוא כי מצד הסמים האחרים ישתנה הטבע ההוא ולא עוד אלא אפילו ידע טבע כל סם וסם מהרכבה בשלמות הנה עדיין לא יוכל לשפט באמתות על פעל המרקחת ההוא בגופותיו מה שלא ידע הצורה המתחדשת מההרכבה וכן הענין בעינו בקסם כי הכזב בו נכנס מזה הצד כמו שבארנו בספר מלחמות ה' כי לפעמים יתגלה לקוסם מה שישפע מאחד מן הפשוטים או מיותר מאחד מהם ולא יתגלה לו מה שישפע מכל אחד מהם ולא מה שישפע מכללם וזה כלו בלתי מבואר בזה

המקום ולזה אמר שמואל כי חסרון הקסם הוא דומה למרי כי כמו שמה שחסר בקסם מההודעה מסיר בכללות הטוב שהיה ראוי שיגיע מההודעה ולא די בזה אלא שהרבה פעמים תהיה ההודעה החסרה סבה להגעת הרע כמו שבארנו בשני ממלחמות ה' כן הענין במי שימר' פי השם שיגרע ממצותו כי התועלת המכוון במצוה ההיא לא תתקיים אלא בכללה ויקרה גם כן קצתה זולת קצתה הפסד ורע תחת הטוב שכוון במצוה ההיא וזה כי הש"י צוה לעשות זאת הנקמה הנפלאה למען יוסרו שאר האנשים מהנהגת זאת המדה הפחותה ולזה רצה שלא יהנו ישראל מנכסיהם כדי שלא יביא זה לחשב כי אהבת הממון הביא לישראל לזאת המלחמה עם שבההחרמת כל שלל עמלק תועלת אחר והוא התועלת המגיע במה שצותה התורה שלא ליהנות בדבר מע"א פן יביא זה להמשך אחר ע"א אם יראה הנהנה מנכסים היות נכסיו מצליחים אולי ייחס זה למה שהגיע לו מע"א וכן הענין בנכסי עם עמלק בשוה כי בלי ספק היו דעותיהם ואמונותיהם נפסדות וכן יאמר שהאון שדברו התרפים הוא דומ' להפצר ההוא בהתעסק בדבר יותר מן הראוי והרצון בהוספה על מצות השם יגיע ממנה חסרון כמו הענין בהוספה שנהיה בדבור אשר יהיה באמצעות התרפים כי ההוספה ההיא תהיה סבה לטעות הנופל בהודעה המגעת באמצעותם וזה כי התרפים הוא דבר מעורר הכח הדמיוני בהתעוררותו ידמה קצת דברים צודקים כמו הענין בחלומות הצודקים והרבה דברים כוזבים ידמה עמהם ויגיע לו דמוי הדברים הצודקים משפע עליוני יגיע אל הדמיון בעת היותו מתבודד מבין שאר הכחות המגיעות המשיגות הגיע לו כמו הדברים הכוזבים מצד הדברים אשר הגיע רשומם בכח הדמיוני ויתערבו אלו הדמיונות בדמויים הצודקים ויהיה זה סבה לכזב המגיע בה דעה ההיא ולזה אמר הנביא אשר אתו חלום ידבר אתו חלום וגו' מה לתבן את הבר נאם ה' כי ההודעה המגעת באמצעות אלו הדמיונות תדמה לבר הבלתי נקי מהתבן מצד הכזב המתערב בה מהצד שבארנו ולזה הוא מבואר שאין לגרוע ממצות השם ית' ולא להוסיף עליה כי תפסד הכוונה אשר בעבורה היתה המצוה ההיא:

יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך. זהו מה שנוסף לו עתה מהעונש כי במה שחטא בראשונה לא נאמר לו אלא שממלכתו לא תקום ואולם עתה אמר לו שהש"י מאס אותו מהיות מלך על ישראל וזה מורה שימי מלכותו יהיו מעטים כי הדבר הנמאס ירוחק:

פסוק כט

נצח ישראל. הוא הש"י שהוא חוזק ישראל וכחם ותוחלתם כטעם ואומר אבד נצחי והנה הרצון בנצח ישראל חיי ישראל שהוא הש"י כמו הדם שהוא חיי הגוף כי הדם יקרא נצח כטעם ויז נצחם על בגדי:

פסוק ל

כבדני נא. כאשר ראה שמואל היות שאול מתבייש מזקני העם והעם אז נשמע אליו לשוב עמו להשתחוות לה':

פסוק לב

וילך אליו אגג מעדנות. יתכן שבא אליו בשלשלאות ובכבלי כרזל למלאת מצות שמואל כדי שלא יוכל לברוח כטעם התקשר מעדנות כימה:

ויאמר אגג אכן סר מר המות. ידמה שאגג היה ירא כשהגישוהו לפני שמואל אסור ונקשר בכבלי ברזל וכאשר ראה שמואל והיתה צורתו מוכחת על גודל חסידותו ורחמנותו אמר באמת סר מרירות המות כי נפלתי ביד מי שראוי שירחם עלי וכאשר הבין שמואל מדבריו שהוא היה חושב שינצל על יד שמואל אמר לו אין הענין כן כמו שאתה חושב אבל תדע כי מות תמות מיתה אכזרית וזה ראוי לך מדה כנגד מדה כאשר שכלה נשים חרבך כשהרגת בעליהן כן תשכל מנשים אמך במותך:

פסוק לג

וישסף שמואל את אגג. ר"ל שחלקו בחרבו כאילו היה בוקע עצים למלאת מצות הש"י והנה היה בזה תועלת לתת יראה לנשארים שלא ילחמו עם ישראל:

פרק טז

פסוק ב

ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ר"ל שאם ידע שאול שאני הולך למשוח מלך אחר יהרגני:

ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך. ידמה שהרצון בזה שלקחה לזבוח זבח שלמים וכבר היה אפשר לו זה כי אז נתרו הבמות והיה אפשר לו להקריבו בבמת יחיד ואע"פ שהיה המשכן בנוב, וכבר אמר לי אחד מחכמי דורינו שמו ר' שלמה הנשיא בפי' זה הפסוק דבר נאות מאד לפי הפשט וזה שהוא רואה שכבר בחר השם יתעלה עגלה להעיר על שכבר נמצא חלל באדמה לא נודע מי הכהו יהיה הולך לערוף העגלה ולזה לא היה לשאול לחקור איך היה הולך במקום ההוא עם העגלה כי העגלה תערף באי זה מקום ימצא בו החלל באדמה והיה אומר על צד מליצת השיר כי היה לשאול לירא מהריגתו כי אתה העגלה שהיה הכונה בו לאמת מי הוא המכה ולזה היה לו להתרחק מהריגת שמואל והנה אמרו ואמרת לזבוח לה' באתי לפי זה הפי' הוא לפי הנראה בעיני כי כאשר יבא לבית לחם ויתבאר להם שלא נמצא חלל באדמה על זה האופן יאמר לאנשי המקום

ההוא שהוא בא לזבוח לה' וזה נאות מאד ולזה תמצא שלא דרש שמואל מאנשי בית לחם יהודה כי אם ישי ובניו כדי שלא יתגלה סודו:

פסוק ו

אך נגד ה' משיחו. יש שפירשו שהוא כאשר ראה אליאב בלתי ראוי למלוכה אמר על שאול כי נגד ה' משיחו וקרא משיחו שאול כי הוא היה משוח על יד שמואל והנה אמר לו השם שלא יביט אל מראה שאול ואל גבה קומתו כי מאסהו כמו שקדם באמרו כי מאסת דבר ה' וימאסך ממלך אלא שכבר יקשה לזה השי' אמרו גם בזה לא בחר ה' כי לפי זה הפי' לא תהיה הורא' מדברי הש"י לשמואל שלא בחר באליאב אבל יראה ממנו הפך זה באולי והנראה בעיני כי אמר שמואל אך נגד ה' משיחו כאשר ראה אליאב חשב שיהיה הוא הראוי למלוכה מצד מראהו שהיה טוב וגובה קומתו שהוא ראוי למלך למען יהיה לו כח גבורה להלחם מלחמות ה' וענהו ה' שלא יביט אל מראה אליאב ואל גובה קומתו כי מאסהו מצד שאין לבבו ישר כי הש"י יראה ללב והנראה בעיני ה' איננו ראוי למלך וכאשר הבין זה שמואל מדברי הש"י אז אמר לישי שיקרא לאחר מבניו כי לא בחר ה' בזה וקרא אל אבינדב אך קצר הכתוב ובסוף הענין נמשח דוד וידמ' שכבר נמשח בשמן המשח' ולא צוהו בלכתו שם שימלא קרנו:

פסוק יג

והנה ספר שהיום ההוא צלחה רוח ה' אל דוד בדרך שהיה מצליח בכל אשר היה עושה וסרה רוח ה' מעם שאול שהיתה לו תחלה בכל אשר יפנה וסבב הש"י שבעתהו רוח רעה להמיתו בלא עתו כי מאסהו ממלך עם שזה היה כלי להתקרב דוד אל המלוכה ברוך השם אשר לו נתכנו עלילות:

פסוק יח

וגבור חיל ואיש מלחמה. הנה קרא גבור חיל מי שהוא בעל אומץ ותוקף ואיש מלחמה מי שהוא יודע להמציא תחבולות עם אויביו וינצחם והנה תאר דוד באלו התארים כי מי שיש לו אלו המדות יותר ראוי לבא בהיכל מלך ואף על פי שלא היה המבוקש ממנו תחלה כי אם שיהיה מטיב לנגן:

ונבון דבר. הוא האיש המכלכל דבריו במשפט ובתבונה:

ואיש תאר. ולזה הוא יותר ראוי לבא בהיכלי מלך:

וה' עמו. כל אשר הוא עושה ה' מצליח ולזה אפשר שתסור הרוח הרעה ממך בהיותו עמך כי מברכת המצליחים יתברכו אדניהם שזה גם כן היה סבה אל שיהיה דוד ראוי

יותר לבא בהיכלי מלך ולזה שבחוהו בכל אלו התארים כי כבר ימצאו רבים מטיבים לנגן אך אינם שלמים באלו הענינים כדוד ולזה בחרוהו מבין שאר המנגנים:

פרק יז

פסוק ד

איש הבינים. קראו כן לפי שהיה הולך בין מערכת פלשתים ובין מערכת ישראל והנה זה האיש היה לפי מה שאחשב שר אחד משרי פלשתים וזהו אמרו הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי ובזה היה מתפאר כנגדם כי אף על פי שאין ממנהג השרים והסגנים להלחם כי אם עם השרים והסגנים אשר כנגדם הנני מתיר עצמי להלחם עם אי זה שיהיה במחנה רב כמו מחנה ישראל ובזה האופן חרף מערכו' ישראל שהוא כאילו אמר שאין בהם איש יכול להלחם עמו:

פסוק ה

ושריון קשקשים. הם פלטא"ש בלע"ז והורה על חוזק כח גבורתו משקל כלי המלחמה שהיה נושא שהיה רב מאד לפי מה שנזכר:

פסוק ו

וכידון נחשת בין כתפיו. אחשוב שהוא גורגיירא עשויה מפלטא"ש סביב צוארו:

פסוק ז

ועץ חניתו כמנור אורגים. הוא יתד הארג שהוא גס מאד ביחס אל הנהוג משעור עץ החנית והנה היה משקל ברזל חניתו קרוב משלישית ככר וזה ענין נפלא מאד מורה על כח הפלשתי הזה:

פסוק יב

זקן בא באנשים. ר"ל בא במדרגת האנשים הישישים או יהיה הרצון באמרו בא באנשים שלגודל מעלתו היה בא כאשר יבא עם חברה נכבדת מאנשים שלמים רבים היו מלוים אותו:

פסוק יח

תביא לשר האלף. ר"ל שר האלף אשר היו שלשת בני ישי תחתיו ולזה צוה שיזכור לו אחיו לשלום בתתו לו זה המתן למען ימצאו חן בעיני שר האלף שהוא עליהם:

ואת ערובתם תקח. ידמה לפי מה שאחשוב שהם שלחו לאביהם ישלח להם המצטרך למזון ונתנו ביד שליח ערבון לאביהם למען יתן לו האמנ' עם שכבר היה הערבון ההוא נכר לאביהם שהוא משלה' ולז"א ישי שיקח עמו ערובתם להביא להם על הצד שאמר

קח נא לאחיך איפת הקליא הזה או יהיה הרצון בזה שיקח עמו להביא להם ערובתם שנהגו למשכן הערבון ההוא במחנה כשהיו במלחמה כדי שיספיק להם כל ימי היותם במחנה וזה כי מה שנשא להם מהמזון לא יספיק להם כי אם לזמן מועט ולזה הוצרך ישי לצוות לדוד שיביא להם ערובתם:

פסוק יט

נלחמים עם פלשתים. ר"ל שהיו משתדלים להלחם עם פלשתי':

פסוק כ

ויבא המעגלה. ר"ל במחנה ונקרא כן לפי שיושבים בעגול להשמר שלא יבאו עליהם האויבים בכל צד מצדדי המחנה:

פסוק כו

והנה התנדב דוד להלחם עם הפלשתי כאשר ידע מה יעשה לאיש אשר יכנו וידמה שעם היותו נשען בשם יתעלה שינקו' נקמתו מהפלשתי הזה כי בא לחרף מערכות אלהים חיים שכבר נשען בזה על מה שייעדו שמואל מן המלוכה וכאלו חשב שזה יהיה כלי להשלים רצון השם י"ת בצמיח' מלכותו כי עם היותו חתן המלך יתכן שתגיע לו ההצלחה במלוכה:

פסוק לג

והרחיק שאול זה מצד ראותו כי דוד נער ולא נסה להלחם עדיין והפלשתי היה איש מלחמה מנעוריו מצורף לזה מה שהתפרסם מגודל גוף גלית ועוצם כחו:

פסוק לז

וכאשר שמע שאול מה שספר לו דוד שהתגבר על הארי ועל הדוב עד שכבר בטח בהשם ית' שיעזרהו בהריגת הפלשתי כי חרף מערכות אלהים חיים אז הודה לו שילך ובטח שכבר יהיה הש"י עמו לנצח הפלשתי:

פסוק מ

ובילקוט. ר"ל שהוא שמם בפרט בילקוט והוא הכלי שמשימין בו הרועים כל ענינים' ולזה נקרא ילקוט כי שם ילקטו כל הדברים שהוא נושא, וכבר התפרסם בזה הפרסום מעוצם נפלאות השם שנצח נער אחד בלא חרב וחנית איש גבור כגלי' היה כגובה ארזים גבהו עם עוצם כלי מלחמתו:

פסוק מה

בחרב ובחנית ובכידון. זה הכידון איננו הכידון שזכר שהיה בין כתפיו אבל הוא דומה לחנית כאמרו לא בחרב ובחנית והנה הראה דוד בדבריו עם הפלשתי כי בטחונו בש"י לבד לא בגבורתו:

פסוק מט

והנה הכהו דוד במצחו במקום שהיה מגולה באופן שטבעה האבן במצחו ונפל כמו מת ארצה על פניו ואחר השלים דוד עם חניתו להמיתו רץ במרוצה ובחרב הפלשתי בעצמה כרת בה את ראשו כדי שיתפרסם ענין מיתתו ויתפרסם גם כן הנס לישראל ולזה הביא דוד את ראש הפלשתי לירושלים:

פסוק נה

בן מי זה הנער אבנר. רבים יתמהו איך יתכן שלא ידע שאול בן מי הוא וכבר ספר במה שקדם שכבר שלח שאול מלאכים אל ישי שישב דוד עמו, וידמה כי המלך לרוב עסקיו ולרוב הבאים לפניו לא יוכל להכיר כל אחד מהם בפרט ויתבאר מתשובת דוד לו ששאלת שאול לא היתה רק לדעת מי הוא כדי שיתבאר לו מאי זו משפחה הוא כי כבר הבטיחו ; ו שיתן לו בתו לאשה והנה מזה הענין נתישב דוד למלכות כי זה היה סבה ששמהו שאול על אנשי המלחמה ונתבאר טוב הצלחתו ומזה המקום הסכימו לשים אותו למלך עליהם ולזה תמצא שאמרו לו כל שבטי ישראל גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל ברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות:

פרק יח

פסוק א

וידמה שכרת יהונתן ברית עם דוד כי ראה היותו מלך על ישראל בראותו טוב הצלחתו ולזה תמצא במה שיבא שאמר יהונתן לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך על ישראל וקמה בידך ממלכת ישראל וגם שאול אבי יודע כן והישיר אותם לזאת הידיעה מה שיעד להם שמואל שלא תקום הממלכה לשאול:

פסוק ו

בשמחה ובשלשים. ענינו כענין הלא כתבתי לך שלישים והם דברים נפלאים ונכבדים ובזה יאמר שהן היו אומרות בשיריהן דברים נכבדים ומהמאמרים ההם היה אמרם

הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו כאילו התנבאו על מעלת דוד שיהיה למעלה ממעלת שאול:

פסוק ט

עוין את דוד. הרצון בו שהיה מביט אליו מבט השונא באופן שהיה כל מעייניו בו להשחיתו כפי היכלת אם בלקיחת תחבולות אם להרגו בידיו באופן שלא יהיה דוד נשמר מזה והנה היה מהתחבולות האלו כי כשבאה רוח אלהים רעה אל שאול והיה מדבר בתוך הבית דברים מבולבלים בסבת הרוח הרעה והיה מדרך דוד לנגן לפניו בידו להסיר הרוח הרעה ממנו והנה היה לתחבולות שאול שלקח אז החנית בידו וחשב להכות בו דוד בעת היותו מנגן לפניו באופן שיהרגנו כי אז לא יהיה דוד נשמר מזה:

פסוק יא

והנה עזר הש"י את דוד ונשמר מזה כשנטה מפניו שני פעמים אז נתברר לשאול כי הש"י עם דוד ומעמו סר ויירא ממנו והסירהו מעמו ושמהו לו שר אלף ויצא ויבא לפני העם והנה היתה כונת שאול להפילו ביד פלשתים:

פסוק יד

והנה היה דוד מצליח מאד בכל דרכיו והיה הש"י עמו וזה הוסיף יראה לשאול מפני דוד, מצורף לזה שכבר היה זה סבה אל שכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד כי היה יוצא ובא לפניהם, וכראות שאול זה התחכ' לתת לו בתו באופן שנדר בעת הלחמו עם גלית וחשב שיהיה זה כלי להפיל דוד ביד פלשתים כי התנה עמו שילחם מלחמות ה' בפלשתי':

פסוק יח

והנה הרחיק דוד מצד הענוה מהתחתן במלך ואמר מי אנכי שאהיה ראוי להתחתן במלך כאלו אמר הנני נבזה ושפל מאד. ומי חיי. ר"ל מה חיי חשובים שאהיה ראוי לזה הלא הייתי רועה צאן ואיך יתכן שאלקח מאחרי הצאן לקחת בת המלך:

משפחת אבי בישראל. ידמה שהרצון בזה ומי משפחת אבי שבישראל והנה אמר זה מצד שהיה בא מרות המואביה וככה אמר שאול ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימן להורות שאין ראוי למלוכה:

פסוק יט

ויהי בעת תת את מרב בת שאול אל דוד. ר"ל בעת ההיא נועד ביניהם שיתננה לדוד וידמה מזה המקום שלא קדשה דוד:

בשתים תתחתן בי היום. ר"ל בשתי בנות שיש לי תתחתן בי היום כי אתן א' מהן והיא הפנויה כי הנשואה אי אפשר שאתן לך ואחשוב שאמר לו זה מפני שנדר לו שיתן לו בתו לאשה יתכן שיתן לו הגדולה כי היא הראויה יותר בזה כי לא יתכן לתת הצעירה לפני הבכירה ואולם עתה שנתנה הגדולה לעדריאל המחולתי נתברר שלא יהיה הרצון בזה אלא שיתן לו אחת מבנותיו וידמה שלא הסכים דוד בזה מצד הענוה כמו שקדם אלא שקצר הכתוב ושאול חשב שתהיה הסבה כשלא הסכים דוד בזה שיירא שיפול ביד פלשתים ולזה צוה לעבדיו שידברו אל דוד בסתר ויודיעו לו שהמלך חפץ בו וכל עבדיו אהבוהו כדי שיחשוב דוד שאין כונת שאול להפילו ביד פלשתי':

פסוק כג

אנכי איש רש ונקלה. ר"ל ולזה לא אוכל לתת מוהר ומתן כראוי לבת המלך:

פסוק כו

וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך. ר"ל עם זה התנאי כי בטח בש"י שישיג זה ויתברר לשאול כי ה' עמו ותחת ערלות מאה פלשתים הביא לו מאתים להורות על טוב הצלחתו:

פסוק כח

ומיכל בת שאול אהבתהו. הנה זה גם כן היה מוסיף יראה לשאול כי זה מורה על טוב הצלחת דוד ועל כי המלוכה תהיה לו כי עם התברר לבת שאול ששונא אביה את דוד עם כל זה נקשרה אהבת' בו עם שזה גם כן יהיה סכה מה מונעת שאול מהריגת דוד כדי שלא יכאב לב בתו ועוד כי יתכן שהיא תגל' לדוד סודות אביה ויהיה מפני זה נשמר מהרעה אשר יחשב לעשו' לו:

פסוק ל

שכל דוד מכל עבדי שאול. ר"ל שהצליח במלחמה יותר מכלם:

וייקר שמו מאד. ר"ל שכל מי שהיה מזכיר שמו היה מזכירו ביקר ובכבוד רב:

פרק יט

פסוק י

ויפטר מפני שאול ויך את החנית בקיר. ר"ל שנסתלק מלפניו בעת זרקו החנית להכות דוד והכה החנית בקיר ולא נגע בדוד והנה היה זה נס עצום כי עם היותו מנגן והיה משתדל שיהיה שירו משוער כראוי נסתלק מפניו אחר זריקתו החנית אליו, ולפי שנתברר לדוד כי כלתה הרעה מאת שאול להמיתו נס לביתו:

פסוק יא

לשמרו ולהמיתו בבקר. ר"ל לשמרו שלא יצא משם כדי שיוכלו להביא אותו אליו בבקר להמיתו על ידי אחד מעבדיו באופן שיתאמת שאול שכבר מת דוד ולזה לא צוה למלאכים ששלח אל בית דוד שימיתוהו כי ירא פן יעשה דוד עמהם בתחבולות למלט את נפשו בצד מה מן הצדדים עם שכבר רצה שאול לעשות זה בסתר כי חמס היה עושה להרוג את דוד על לא חמס בכפיו ולזה השתדל בתחלה להכותו בחנית בהיותו מנגן בידו לפניו שלא יתפרסם זה לזולתו וזה גם כן בעת היות רוח אלהים רע' מבעתו שאם יודע הדבר יהיה לשאול התנצלות מצד חליו או שיפילנו ביד פלשתים כי בזה לא יאשימנו אחד מן האנשים:

פסוק יב

בעד החלון. הנה השומרי' היו אצל הפתח שיכנסו בו לבית דוד והחלון היה בכותל אחר מהבית ומשם הורידה אותו מיכל כדי שימלט ולקחה התרפים ושמה אותם על המטה שידמה שיהיה שוכב במטה דוד, ונוד עשוי מעור עזים והיו בה שערות שמה מראשותיו להטעות הבאים שם וימששו המקום ההוא וידומה להם מפני השערות שיהיה שם דוד:

פסוק יג

ואחר זה כסתה בבגד כביר העזים להורות כי כסה דוד ראשו לשמרו מהקרירו' בעת השינה עם שזה יהיה סבה שלא יתרא' להם שלא יהיה אחר במטה דוד אם לא אחר שיגלו זה ובין כך ובין כך יתכן שימלט דוד ויתרחק ואחשב שעשתה זה מיכל שאם ישכימו בבקר לקרא לה שתפתח להם תוכל לדחותם בשתראה להם שהוא במטה ותאמר להם שהוא חולה כדי שיהיה לדוד מהפנאי יותר להתרחק, והנה עם כל זה צוה שאול שיעלוהו אליו במטה אשר הוא בה לחשקו בהריגתו והביאו המלאכים את המטה אשר היה בה דוד לפי מחשבתם וכאשר היתה המטה אצל שאול נתברר לו כי לא היה שם דוד אך היו התרפים אל המטה והיה כביר העזים למראשות התרפים: והנה התרפים היו על צורת בן אדם נעשית בשעות ידועות אצלם והיו חושבים שהצורה ההיא תעורר הכח הדמיוני בדרך שיהיה מתבודד מבין כחות שאר הנפש בדרך שיקבל כח עליון כמנהגו והיה שומע הדמיון קול נמוך מגיד העתידות לפי מחשבתם וכבר נכנס בהודעה הזאת מהחסרון מה שכבר העירונו עליו בפי' אמרו ואון ותרפים הפצר:

פסוק יח

וישבו בניות. אמרו שהיה בית מדרש לנביאים אצל עיר הדמה שהיה יושב בה שמואל:

פסוק כ

להקת הנביאים נבאי'. ר"ל קהלת הנביאים מתנבאים דברים עתידים:

נצב עליהם. ר"ל אצלם והנה זאת הנבואה היתה ממין רוח הקדש בהשתמש החושים על מנהגיהם וכאילו השפיע שמואל מן הרוח אשר עליו עליהם ונתנבאו מלאכי שאול הראשוני' והשניים והשלישים, וגם שאול נתנבא בבואו שם ופשיטות הבגדים ונפלו ערום היה מחוזק הדבקו' במושכלות עם שלא היו מרגישים בענינים הגופיים והתמיד זה לשאול כל היום ההוא וכל הלילה כדי שיוכל דוד להמלט אז מיד שאול:

פרק כ

פסוק ב

ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר הזה אין זאת. יתכן שכבר חשב יהונתן שמה שהיה שאול רודף דוד להרגו לא יהיה כי אם בסבת הרוח הרעה שהיתה מבעתת אותו אך בהיות שאול בדעתו השלם לא היתה כונתו להרע לדוד כי כבר נשבע לו באלהים כאמרו חי ה' אם יומת:

פסוק ג

כפשע ביני ובין המות. ר"ל שיעור מועט כאילו תאמר פסיעה אחת וזה מבואר מאד בעת שהיה דוד מנגן לפניו כי לולי נטה מפניו מעט הרגו בחניתו:

פסוק ה

ואנכי ישב אשב עם המלך לאכול. בכמו היום הזה ולזה ירגיש המלך שאינני שם וישאל מה הסבה בזה:

עד הערב השלישית. הוא ערב יום החדש השני כי הוא שלישית לערב ההוא:

פסוק ו

כי זבח הימים שם לכל המשפחה. יתכן שעל דבר נס עשה השם ית' להם היו עושים שנה בשנה ביום ההוא זבחי שלמים וזה היה נקרא זבח שלמים לכל המשפחה:

פסוק ט

חלילה לך. ר"ל חלילה לך מחשוד אותי בזה שארצה שתמות ביד אבי כי כודאי אם אדע שכלתה הרעה מעם אבי לבא אליך אגיד לך כדי שתמלט:

פסוק י

ויאמר דוד אל יהונתן מי יגיד לי או מה יענך אביך קשה. ר"ל מי יגיד לי אם חרה יחרה לו כדי שאשתדל להמלט ממנו או מה יענך קשה כי יוכר מהדברים ההם הרבה מכוונתו,

או ירצה בזה והוא מי יגיד לי אם יאמר טוב כדי שלא אסתר מפניו ולא אכעיסנו כנגדי או מי יגיד לי אם חרה יחרה לו ויענך אביך קשה מה יהיו הדברים ההם הקשים כדי שאתנהג בזה לפי הראוי:

פסוק יא

לכה ונצא השדה. היתה עצתו שיצאו השדה כדי שיוכלו לדבר שם כל רצונם כי שם יראו מי סביבם ולא יראו זה בהיותם בבית או בעיר:

פסוק יד

ולא אם עודני חי וגו'. ר"ל איני ירא אם עודני חי בהיותך מולך שלא תעשה עמי חסד ה' ולא אמות וגם אחרי מותי איני ירא שתכרי' חסדך מעם ביתי עד עולם ולא בעת שיכרת הש"י את אויבי דוד מעל פני האדמה איני ירא שתכרית חסדך מעם ביתי שהוא ממשפחת אויבי דוד, והנה כרת יהונתן גם כן ברית עם בית דוד ר"ל שאין בריתו עם דוד לבד אבל עם בית דוד בכללם לשמרם מהרע כפי היכולת וקלל יהונתן עצמו אם יעבור על זה הברית לבגוד בדוד ובביתו ואמר שהש"י יבקש מיד אויבי דוד ויפרע מהם אם יבגוד בזה הברית:

פסוק יז

והוסיף גם כן יהונתן להשביע את דוד בדרך שיהיה ברית שלום ביניהם מצד חוזק אהבתו אותו כי אהבת נפשו אהבו:

פסוק יט

ושלשת תרד מאד. ר"ל שישבו שם עד הערב השלישית כמו שאמר דוד או יהיה הרצון בזה שישב שם עד בקר היום השלישי מהחדש השני וכן נראה ממה שאמר אחר זה ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ותרד מאד בעמק באופן שלא יראה אותך שום אדם:

ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה. שנסתרת בשדה ודברתי אל אבי עליך טובה עד שנשבע שלא ימיתך:

אצל האבן האזל. לפי שהמקום ההוא היה רחב ייחד מקום מוגבל ממנו והוא אצל האבן האזל ואחשוב שנקרא' כן שהיתה סימן להולכי דרכים:

פסוק כ

צדה אורה. ר"ל לצד האבן אורה בדרך שתהיה האבן לי למטרה:

פסוק כא

החצים ממך והנה. הוא אות שישוב דוד ליהונתן ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים בדרך שלא יגיעו עד האבן שהיתה למטרה וכאשר יאמר הלא החצי ממך והלאה הוא אות שיסור דוד מעליו וזה מבואר מצד הלשון ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים באופן שיעברו האבן שהיתה למטרה:

פסוק כו

כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור. הרצון בזה לפי מה שאחשוב שכבר אמר שאול מקרה הוא שקרה שלא בא דוד אל הלחם לא במרד ולא במעל ממנו ולא בכונה או אולי בלתי טהור הוא ששמש מטתו והוא טמא עד הערב כי דוד הוא לא טהור ר"ל שלא נשמר מלשמש מטתו כי טבעו היה נוטה אל רבוי המשגל כמו שנתבאר מענינו ולזה נשמר מלבא אל שולחן המלך כי לא נכון שיאכלו הטמא והטהור יחדו בשלחן המלך עם שכבר אפשר שהיו אוכלים זבחי שלמים:

פסוק כט

והוא צוה לי אחי. הוא על דרך אמרו ותפתח ותראהו את הילד שבאר אחר הכנוי הנושא והרצון כזה שאחיו צוה לדוד שילך שם:

פסוק ל

בן נעות המרדות. ר"ל מעוותת המוסר כאילו יאמר שלא הוכיחתו אמו בקטנותו ולזה לא קבל מוסר כראוי ויהיה הרצון במרדות מוסר ובזה אמרו רבותינו מכת מרדות או יהיה הרצון במרדות ממשלה מענין וירד מים עד ים והוא היותר נכון וירצה בזה שהוא בן אשה שאינה ראויה לממשלה אבל היא מעוותת בדבר הממשלה כי אין מינה נאות לאדנות ובזה יאמר ביהונתן שהוא בלתי ראוי לממשלה כי הוא בוחר במה שימנעהו ממלוך על ישראל והוא דוד:

פסוק לד

כי נעצב אל דוד כי הכלימו אביו. באר בזה ששני דברים היו סבה שלא אכל יהונתן ביום החדש השני לחם האחד כי היה נעצב אל דוד שיצטרך שיפרד ממנו מפחד אביו והיא היתה הסבה היותר חזקה ולזה הקדימה והסבה השנית היא כי הכלימו אביו במה שקרא לו בן נעות המרדות:

פסוק לו

רוץ מצא נא את החצים אשר אנכי מורה. קצר הכתוב וזה כי הוא באר לנער אי זה דבר ישים לו למטרה והוא האבן האזל:

והוא ירה החצי להעבירו. ר"ל שיהונתן ירה חצו בחוזק כנגד מקום אחר יותר רחוק מהאבן ההוא כדי שיעבור החץ המקום שהגביל הנער:

פסוק לז

עד מקום החצי אשר ירה יהונתן. ר"ל עד המקום שאמר לנער שישים לו למטרה והוא אבן האזל והנה עבר החץ המקום ההוא כי יהונתן השתדל בזה כמו שקדם כדי שיאמר לנער הלא החצי ממך והלאה ויבין דוד כי שלחהו הש"י וימלט כאשר יוכל והנה היה ירא יהונתן שלא יוכל לדבר עמו פנים בפנים ולזה הוצרך לזאת האות כי אולי יבאו אנשים בשדה ההוא ולא יוכל דוד לצאת אל יהונתן לדבר עמו אך אחר שראה יהונתן שלא היו שם כי אם הוא ונערו שלח נערו אל העיר והרגיש דוד כי אין שם איש ולזה שלח יהונתן נערו וקם דוד מהמקום שהיה נסתר בו ונתן תודה ליהונתן והשתחוה לו שלש פעמים:

פסוק מא

ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל. ר"ל שדוד הגדיל לבכו' יותר מן הראוי לו למה שהיה בו מן הפחד מפני שאול ולזה מהר יהונתן לשלוח את דוד ונפרדו איש מעל אחיו:

פרק כא

פסוק ב

מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך. תמה על שר וגדול כדוד עם שהיה חתן המלך שילך יחידי:

פסוק ג

ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמני. ר"ל ואת הנערים הודעתי שילכו לפני ואמצאם במקום איני רוצה לגלותו ולזה יהיה המקום ההוא נסתר ונעלם והסבה בזה שמירתי צוואת המלך שלא יודע לאיש הדרך אשר אני הולך בה וידמה שדוד שאל לו באלהים אם תצליח דרכו שהוא הולך בה כי כבר נגלה במה שאחר זה שדוד שאל לו באלהים ולפי שהוא אמר לאחימלך כי המלך צוהו שלא יגלה סודו לשום אדם היה מחוייב שישאל לו זה דרך כללות:

פסוק ה

כי אם לחם קדש יש. יתכן שבחר מלחם הקדשים מה שאסורו יותר קל והוא קדשים קלים כמו הענין בלחמי תודה ועליו אמר שיתנהו לו ולנעריו:

אם נשמרו הנערים אך מאשה. והנה יחס זה לנערי' לכבוד דוד ואחשוב שיהיה הרצון בזה שיהיו נשמרים מטומאת אשה וממה שידמה לזאת הטומאה:

פסוק ו

כי אם אשה עצורה לנו וגו'. ר"ל הנה אשה היתה נמנעת לנו מעת צאתנו שהיתה מאתמול שלשם לרוב זריזותנו לעשות מצות המלך והנה היו כלי הנערי' ראויים לקדש כי טהרנו עצמנו בצאתנו:

והוא דרך חול. רצוני שכן דרך אוכלי חולין שתהיה מעלתם כמעלתי לאכל חוליהן בטהרה ר"ל על טהרת הקדש, ואף כי היום שיהיה בכלינו נהיה נשמרים ונזהרים לאכלו בטהרה ויהיה הרצון בזה והוא הנכון הנה אם היתה עצורה כתמול שלשם לבא אליה כצאתי טהרנו את עצמנו ויהיו כלי הנערים ראויי' לקדש והנה זה הוא דרכנו ומנהגנו גם באכילת חולי' שנשתדל לאכלם על טהרת הקדש ובהיות הענין כן איך לא נהיה נזהרים לאכל בטהרת הקדש כשיהיה בכלינו:

פסוק ז

ויתן לו הכהן קדש. ר"ל כי לא היה שם לחם אחר לתת לו כי אם לחם הפנים שאינם מוסרים מלפני שולחן הזהב כי אם לשום לחם חום תחתיו ביום הלקחו באופן שיהיו בשלחן תמיד שתי מערכות לחם הפנים והנה לא היו מסירים אותו כי אם ביום השבת כמו שנתבאר בתורה ואז היה מתחלק לכהנים ולזה לא היה דרך לאחימלך לתת לדוד מלחם הפנים וידמה שאמר זה להורות שאם היה אפשר לו זה היה יותר נכון לו לתת לו לדוד מלחם הפנים כי אחר הקרב' מכשיריו והם בזיכי הלבונה אין בו מעילה כלל וידמה לפי זה המאמר שהיה בקדש שנתן יותר מהנטייה מדרכי התורה ממה שיהיה בלחם הפנים אחר הקרב' מתיריו ולזה ידמה שזה הקד' שנתן לו הוא תרומה או מנחה והתיר הכהן אכילתה לזר ולא אכילתה בטומאה כי הזרו' יתכן שיותר מפני פקוח נפש כי האכילה היא בעצמותה מסירה הסכנה שתהיה מהרעב ואולם הטומאה אין ראוי שתדח' מפני זה אחר שאינה בעצמותה סבה להסיר הסכנה ולזאת הסבה בעינה יותר לכבות את הנר בשכת בשביל החולה שיישן כשהיה בחליו סכנה ולא יותר לטלטל את הנר להוציאו חוץ מחדר החולה כמו שבארנו במקומו והנה קרא הלחם שישימו תחת הלחם המוסר לחם חום כי הוא היה נאפה מחדש סביב יום השבת עם שהוא אפשר שהיה עומד בדפוסיו של זהב שהיה נאפה בהם עד עת המערכה ואז היה נשמר חומו קצת לזאת הסבה:

פסוק ח
אביר הרועים. ר"ל גדול רועי המקנה אשר לשאול וממונה עליהם:

פסוק י
לוטה בשמלה. נסתרת ומכוסת בשמלה אחרי האפוד והחשן שהי' בלשכה ששמים שם בגדי כהונה והנה שם זה החרב שם לפרסם הנס שנעשה לישראל בדבר גלית:

פסוק יד
וישנו את טעמו. הוא מענין וטעם זקנים יקח והרצון ששנה דבריו באופן שהיה נראה כי בבלי דעת דבר ועשה עצמו הולל:
ויתו על דלתות השער. ר"ל שהיה מתוה תו ורושם על דלתות השער על צד השטות והיה מוריד ריר פיו על זקנו:

פסוק טז
חסר משוגעים אני. ר"ל האני חסר משוגעים ומצטרך אליהם עד שתביאו אלי זה להשתגע, ועוד האם זה שהוא בתכלית השגעון והוא ראוי לבא אל ביתי, והנה בזאת התחבולה נמלט דוד מיד אכיש מלך גת:

פרק כב

פסוק ב
כל איש מצוק וכל איש אשר לו נושא. הרצון באיש מצוק מי שמצאתהו מצוקת לבו מפני היותו עשוק ורצוץ ואין לו כח מיד אויביו ועושקיו או למה שידמה לזה, ואיש אשר לו נושה הוא הלוה ואין לאל ידו לפרוע, ואיש מר נפש הוא העני אשר שדי המר נפשו לרוע מזלו וקשה יומו כי ירוח לו מצד החבורה ולזה נתקבצו אלו אל דוד עם שכבר נתפרסם להם מטוב הצלחתו מה שהביא' לקוות לטוב בהיותם בצלו:

פסוק ד
כל ימי היות דוד במצודה. זה לאות שאחר שיצא דוד מהמצודה נפרדו אביו ואמו ממלך מואב:

פסוק ח
ואין חולה מכם עלי. ר"ל אין אחד מכם שיחשוב עצמו חולה בעבורי בדבר הנעשה כנגדי וידמה שהיה ירא שאול שיהיה הקשר חזק מבני ישראל את דוד וילחם עמו ולזה אמר שכבר הקים בנו עבדו עליו לאורב:

פסוק יא

אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הכהנים. ידמה שקרא עמו כל בית אביו חשב שאול שתהיה שאלתו באלהים אם יצליח במרדו על שאול בדרך שינצחהו במלחמה והיתה תשובת אחימלך כי חלילה לו כי הוא לא ידע בזה דבר ומה שעשה עשה מצד מחשבתו שיהיה דוד היותר נאמן מכל עבדי שאול והיותר סר אל משמעתו:

פסוק טו

היום החלותי לשאול לו באלהים. ר"ל וכי היום החלותי לשאול לו באלהים שתחשדני בזה הלא כמה פעמי' שאלתי לו באלהים בשליחותך על דבר מלחמות ישראל כי הוא המוציא והמביא את ישראל:

בעבדו דבר בכל בית אבי. ר"ל ולא בכל בית אבי ואמנם אמר זה לפי שכבר נר' לו שחשדם שאול כלם לפי שקראם כלם לבא לפניו:

פסוק יח

נושא אפוד בד. ר"ל שהיו נכבדים וראויים לזה הלבוש כי זה הלבוש היו לובשים הנכבדים וכל שכן מי שהיו מהם מיוחדים לעבודת השם כמו שזכרנו בענין אפוד שמואל:

פסוק כג

כי אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשך. ר"ל שכבר אשמור את נפשך כמו נפשי:

כי משמרת אתה עמדי. ידמה שאמר זה מפני שכבר הביא אביתר עמו האורים והתומים ובהם יהיה נשאל דוד באלהים ולזה אמר שיש לו לבטוח על דוד שישמרהו כנפשו:

פרק כג

פסוק ג

הנה אנחנו פה ביהודה יראים. ר"ל שאף על פי שאנחנו תוך בני יהודה אנחנו יראים מפני שאול ואיך נוסיף על יראתנו יראת מערכות פלשתים, והנה שאל עוד דוד באלהים בעבור אנשיו ועל השנות היעוד האמינו אנשי דוד בו אך דוד האמין בו בראשונה, ויתכן שנאמר והוא הנכון לפי מה שאחשוב כי הלשון הראשון הוא מסופק וכבר אפשר שיובן שאם ילך והכה בפלשתים הנה יושיע את קעילה לא בזולת זה אבל לא יהיה בזה המאמר הבטחה שיכה את הפלשתים ולזה יראו אנשי דוד מרדת קעילה הלא תראה בענין פילגש בגבע' מה שקרה לישראל מהרע מפני הספק שהיה בלשון כאשר שאלו באלהים כשלא

דקדקו בו ולזה הסכים דוד לשאול באלהים פעם שנית על זה ובא אליו הלשון בזולת שום ספק שירד אל קעילה והש"י יתן את פלשתים בידו:

פסוק ז

נכר אותו אלהים בידי. הוא מענין פן ינכרו צרימו והרצון בזה שהש"י הסיר ממנו ההכרה והבחינה כדי שיפול בידי וזה שאם היה מתנהג בטוב העצה היה נשמר מהכנס בעיר מוקפת חומה הנסגר' בחומה דלתי' ובריח כי בבא עליו שם לא יוכל להמלט ללכת ולנוס אנה ואנה והנה חשב שאול שלא יגלה שום אדם זה הסוד לדוד וכבר סבב הש"י שנגלה לו הסוד הזה:

פסוק ט

מחריש הרעה. הוא מענין אל תחרוש על רעך רעה והרצון בזה ששאול היה מסבב שישתדל עם כל ישראל להביא הרעה על דוד:

פסוק יא

היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול כאשר שמע עבדך ה' אלהי ישראל הגד נא לעבדך ויאמר ה' ירד מזה המקום נוכל ללמד שהנשאלים באורים ותומים אין נשאלין בהם אלא שאלה אחת לבד לא יהיו נשאלין בהם שתי שאלות יחד או יותר ולזה תמצא כי כששאל דוד על שתי שאלות לא באהו המענה כי אם באחת מהן:

פסוק טו

בחרשה. ר"ל ביער כי אף על פי שהיה במדבר זיף שאין עוברין בני אדם שם הנה להציל עצמו מן הסכנה מיד שאול היה נסתר ביער:

פסוק יח

וישב דוד בחרשה ויהונתן הלך לביתו. באר לנו בזה כי נשען דוד בברית יהונתן עמו שלא יגלה מקומו לאביו ואע"פ שנתפרסם ליהונתן כי דוד יקח הממלכה ותסור ממנו ולזה ספר שלא נמנע דוד אחר זה מלשבת ביער ההוא:

פסוק כב

כי אמר אלי ערום יערים הוא. ר"ל הוא חסר מי האומר זה וכן ותכל דוד הוא חס' מי הוא המשתוקק והרצון בו ותכל נפש דוד וכן יהיה הרצון בזה המקום כי אמר לבי אלי שהוא יתנהג בערמה ויתראה במקום אחר והוא בלתי מתחבא שם בלתי על המעט ולזה הזהירם שיחקרו מכל המחבואים אשר יתחבא שם, או יהיה אמרו כי אמר אלי שב אל דוד והרצון שדוד אמר אליו בהיותו עמו שהוא מתנהג בערמה ובתחבולות יעשה לו מלחמה:

פסוק כז

ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה. באר בזה הספור מה נפלא עוצם השגחת השם על אהוביו ואיך הציל דוד עם היותו בעוצם הסכנה:

פרק כד

פסוק ג

על פני צורי היעלים. הם הצורים החזקים שנהגו לשבת שם היעלים כי היעלים הם שוכנים בסלעים כאמרו הידעת עת לדת יעלי סלע וזכר זה כי דוד עם ראותו יד הש"י הטובה עליו לא היה מוסר עצמו לסכנות אך היה מחביא עצמו במקומות אשר יתכן לו בהם בהעלם יותר:

פסוק ד

להסך את רגליו. ר"ל לסכך את רגליו, והוא עשיית הצרכי' הגדולים כי מדרך הגדולים הצנועים לסכך רגליהם בבגדיהם שלא תראה ערותם:

פסוק ה

ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל. יתכן לפי הפשט שכבר היה רצון דוד להרגו ולא השיג ממנו כי אם הכנף והתחרט אחר זה דוד על מחשבתו ואף על פי שהותר לו להורגו כי רודף היה ואמר חלילה לי מה' מעשות הדבר הזה וזה היה מהפלגת חסידותו עם שזה גם כן יהיה סבה אחר כך להקל בהריגת המלכים וידע דוד כי הממלכה תהיה לו ולזה רצה להרחיק ענין הריגת המלכים משיחי ה' ולזאת הסבה בעינה צוה להרוג הנער העמלקי אשר הגיד לו שהרג שאול אעפ"י שכבר צוהו שאול על זה ולזה גם כן צוה להרוג אשר הרגו איש בשת בן שאול:

פסוק ח

וישסע דוד את אנשיו בדברים. ר"ל שעם מה שהיו כלם נסכמים על הריגתו והיו לאגודה אחת על זאת ההסכמה הנה חלק דוד לבם בדבריו באופן שבלבל הסכמת' ומנעם בזה האופן מהריגת שאול:

פסוק יא

ואמר להרגך ותחס עליך. ר"ל אמר לבי תחלה להרגך ותחס עליך נפשי ונתחרטתי על המחשבה ההיא ואמרתי לא אשלח ידי באדוני כי משיח ה' הוא או יהיה הרצון באמרו ואמר להרגך שכבר אמר זה אחד מאנשי ותחס עליו נפש דוד והביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב:

פסוק כ

וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה. הנה קצר בזה ונשען על מה שזכר אחר זה:
וה' ישלמך טובה תחת היום הזה. ומה שקצר בזה הוא שראוי שישולם גמול טוב מאת הש"י וקצר זאת ההקדמה להודות על פרסומה:

פרק כה

פסוק א

בביתו ברמה. ר"ל במקום שהיה שם ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו:

פסוק ב

ואיש במעון ומעשהו בכרמל. אמר במעון להורות שלא היה יושב בעיר והיה לו מעון אצל מעשהו שהיה בכרמל ר"ל כי בכרמל היו שדותיו וגניו וכרמיו ולרוב עשרו שם מעונו שם או רצה באמרו במעון שהיה יושב במקום נכבד והיה מעשהו רחוק ממנו כי היה מעשהו בכרמל וזה הפירוש השני הוא הנכון אצלנו:
והאיש גדול מאד. ר"ל שהיה עשרו רב:
ויהי בגזוז את צאנו בכרמל. ר"ל שבעת גזיזת צאנו היה בכרמל:

פסוק ג

והוא כלבי. ר"ל שלרוב אכזריותו היה תכונתו בתכונת הכלבים ששונאים בני מינם וינבחו להם בבאם אצלם ולא יניחום לאכול מהנמצא בבית ואע"פ שלא יגרע ממאכל' דבר וזה ממה שיורה כי רוע נבל היה בענין הכילות:

פסוק ה

עלו כרמלה. אמר זה לפי ששם נעתק נבל בעת הגזיזה:

פסוק ו

כה לחי. הרצון בו שכן יהיה לו מהטוב במועד הזה בשנה האחרת וקרא חי העתה העומד כמו שבארנו בדברי התורה על אמרו שוב אשוב אליך כעת חיה:

פסוק ז

לא הכלמנום. ר"ל שלא הלעגנו עליהם ולא אמרנו להם דבר ליישם גם לא עשינו דבר ישיגם הבושה בו בעבורנו וזה המאמר היה להורות שלא עשקו דבר מהמקנ' ישיגם הבושת בעבורו כשלא ימצא נבל חשבונו:
ולא נפקד להם מאומה. ר"ל שלא די שלא השיגם נזק מצדנו אבל שמרנו אותם שלא השיגם נזק מזולתנו ולזה אמרו נערי נבל חומה היו עלינו גם לילה גם יומם:

פסוק ט
וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו. הרצון בזה אצלי כי להתפרסם רוע תכונת נבל לא דברו אליו אלו הדברים תכף בואם אבל נחו והמתינו העת הראוי לדבר לו מזה ואז דברו אליו ככל הדברים האלה שסדר דוד בפיהם שהיה בהם מפיוס הלב הרבה ועם כל זה היתה תשובת נבל בזה האופן מן הקושי שנזכר בזה המקום:

פסוק יד
ויעט בהם. ר"ל שלא די שלא ענה אותם מענה טוב אבל נהג בהם מנהג העיט והוא העוף הדורס שמתנהג באכזריות:

פסוק יז
והוא בן בליעל מדבר אליו. הנה בליעל נאמר בשתוף על הרשע ועל הכילי ומזה הענין הב' הוא בזה המקום וממנו אמרו האמר למלך בליעל רשע אל נדיבים (איוב ל"ד:י"ח):

פסוק יט
עברו לפני. אמרה זה לכפר פני דוד במנחה הגדולה הזאת:

פסוק כב
משתין בקיר. והוא הזכר, ויש להפלא איך נסכם דוד להרוג נכל וביתו והוא לא הסכי' על הריגת שאול עם היותו רודפו, ואפשר שנאמר שכבר נתפרסם לכלם היות דוד נמשח למלך על ישראל ולפי שהיה נבל מבזה המלכות היה עונשו למות וכל הנסכמים לו בזה וכבר התבאר ממאמר אביגיל לדוד שזה הענין היה מפורסם אז לישראל:

פסוק כד
ותפול על רגליו. ר"ל אצל רגליו:
בי אני אדני העון. הוא על דרך אמרו ולי אני עבדך והרצון בו בי אדני העון והפשע והודת זה תחלה כדי שיכנסו דבריה באזני דוד ותשקיט חמתו בזה המאמר כי בו מהפיוס מה שלא יעלם ואחר זה חלתה פניו שישמע את דבריה ובארה לו שלא חטאה בזה אך חטא בו נבל בעלה מצד רוע מנהגו ותכונתו כי נבל שמו ונבלה עמו:

פסוק כו
מנעך ה' מבוא בדמים והושע ידך לך. הנה נשבעה שכן היה הענין שהיא לא ראתה נערי דוד ואמרה עם שבועתה מה שיורה שהיא בלתי יראה שישחית דוד בעלה וביתה אך הוא מפורסם אצלה שכבר ימנע דוד מזה אחר הפיוס אשר פייסה אותו וזה כלו היה מטוב חכמתה ואמרה שהש"י מנעהו מבוא בדמים ר"ל מבוא בהריגת אנשים ומנעהו מהושיע ידו לו להנקם מאויביו העברים בכחו ובעוצם ידו:

פסוק כט

ויקם אדם לרדפך. והוא רמז אל שאול:

והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים. הוא העולם הבא כי שם תתאחד הנפש במושכליה שהם צרור החיים ומצדם יהיה עם השם יתברך כמו שבארנו בראשון מספר מלחמות ה':

ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. ר"ל שלא יהיה לה השארות וקיום והנה אמרה זאת להורות שכבר יחטא דוד אם ישחית' ותמנע ממנו ההצלח' הנפשיית שהיא ערך ההצלחה ואמרה עוד כי בהיותו נגיד על ישראל יהיה לו זה העון לפוקה ולמכשול לב אם ישחיתם ואולי היה זה סבה שתסור הממלכה ממנו כמו שקרה לשאול, ועם זה היה מטוב חכמתה שחלתה פני דוד שיזכרה כאשר יטיב ה' לו לגמול אותה חסד או אולי המאמר ממנה על צד הנבואה וראתה שעתיד נבל למות ותהיה היא אשת דוד:

פסוק לז

וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן. אמר זה על צד ההפלגה לרוב הדאגה שהיה דואג על גודל המנחה ולרוב הפחד שהיה לו מדוד:

פסוק מא

הנה אמתך לשפחה לרחוץ רגלי עבדי אדני. אמרה זה על צד הענוה להורות שדי לה אם תהיה לאשה לאחד מעבדי דוד ותרחץ רגליו כמנהג האשה לבעלה:

פסוק מד

ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו'. מן הפלא איך עשה זה שאול והיא היתה אשת איש וכבר אמרו רז"ל שלא נגע בה פלטי בן ליש וידמה שכן הוא שכבר חזר דוד ולקחה וזה מורה שכבר התפרסם ונודע שלא נגע בה ולפי שכבר היתה פרושה בלתי ראויה לבנים מזה הצד נתנו לה בני מרב אחותה לגדלם וגדלתם כאילו הם בניה ומפני זה נקראו בני מיכל כמו שאמר בסוף זה הספר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המחולתי:

פרק כו

פסוק ה

ושאול שוכב במעגל. ר"ל במחנה והוא היה בדמות עגול למען יראו הבאים אליהם מכל הצדדים:

פסוק י

חי ה' כי אם ה' יגפנו. ר"ל להמיתו בלא עתו על צד העונש:

או יומו יבא ומת. ר"ל הקץ המוגבל לו לחיות כי זה הקץ מתחלף לפי עת הליד':

או במלחמה ירד ונספה. ר"ל שהוא בעצמו מצד בחירתו יסבב שימות בלא עתו וזה כי מי שלא בא עתו עדין הנה יתכן בבאו במקום הסכנה שימות בלא עתו וכבר זכרו זה בעלי חכמת משפטי הכוכבים בספריהם והוא עוד דעת תורתנו השלמה ולזה צותה לעשות מעקה לגגים למלט הבאים שם מהנפילה:

פסוק יג

ויעמד על ראש ההר מרחוק רב המקום ביניהם. הנה עמד על ראש ההר כדי שיהיה קולו יותר נשמע כי היה רוצה לדבר אל שאול מרחוק למלט עצמו מהסכנה אם יסכימו לרדוף אחריו:

פסוק יט

אם ה' הסיתך בי ירח מנחה. אמר זה כי אם היה נסבה מאת הש"י הנה יהיה זה לחטא דוד ולזה אמר שהש"י ירח מנחה ממנו ויהיה בה נרצה לש"י:

כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' וגו'. אמר זה לפי שמן המסבבים שירדפהו ישר' יהיה סבה שיצא דוד מכל ארץ ישראל למלט את נפשו מיד מלך ישראל וילך לו בין עובדי עבודת אלילים:

פסוק כא

הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד. הרצון בו כי בזולת מה שגמלתני עתה מן הטובה הייתי משועבד מאד, לבלתי רדוף אותך כמו שנתבאר מענין כריתת דוד את כנף המעיל אשר לשאול ולזה היה סכלות רב ממני ושגגה, אמנם הסכלות היא שככר נתפרסם לי עוצם השגחת השם יתברך עליך ולזה היה ראוי שנסיר מלרדפך ואולם השגגה היא שלא זכרתי מה שגמלתני מן הטובה בנפלי בידך בהיותי במערה:

פרק כז

פסוק ה

באחת ערי השדה. רוצה לומר באחת הערים הבלתי מוקפים חומה:

פסוק י

אל פשטתם. הוא כמו על והרצון בו על מי פשטתם וזה מבואר מתשובת דוד לו:

פרק כח

פסוק ו

ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים גם בנביאים. מלת גם הראשון הוא להורות שלא ענהו באחד מאלו האופנים על דרך אמרו גם לי גם לך לא יהיה והרצון שלא ענהו בחלומו' על יד בעלי החלומות הצודקים כשהיו משימים רעיוניהם בהקיץ על זאת השאלה כדי שתבא להם ההודעה בחלום ויותר נפלא מזה שלא ענהו באורים אשר מדרך הנשאל בהם שיבא לו מענה אם לא יהיה זה בסבת חטא כמו שמצאנו בשאול כששאל באלהים שלא ענהו מצד מה שעבר יהונתן בנו על השבועה במה שטעם מהדבש וידמה שלא היה שם כהן ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להיות נשאל באורים ובתומים כי כבר הרג שאול נוב עיר הכהנים שהיו בה הכהנים החשובים והנמלט מהם היה עם דוד או היתה הסבה על שלא באהו מענה חטא שאול או יתקבצו שתי הסבות יחד ויותר נפלא מזה שלא ענהו על יד הנביאים עם רבויים כמו שקדם וירא את להקת הנביאים:

פסוק ז

בקשו לי אשת בעלת אוב. הנה זה היה חטא עצום ולזה גנה שאול על זה החטא כמו שנזכרו חטאיו וגם שאול באוב לדרוש:

פסוק ח

ויתחפש שאול. ר"ל שנה בגדיו כדי שלא יכירוהו רואיו וישיג מפני זה מבוקשו על יד האשה בעלת אוב:

קסמי נא לי באוב. ראוי שתדע כי ענין האוב הוא לעורר הדמיון כדי שיגיע לו מין ממיני הקסם ולזה לא ישמע קולו כי אם לשואל והוא ישמע קול נמוך מאד כאמרו והיה כאוב מארץ קולך וכבר בארנו בשני מספר מלחמות ה' מה שיש בענין ההודעה אשר תגיע בקסם מהחסרון והנה אמרו ז"ל שענין האוב הוא שהמעלה את המת הוא בלתי שומע דבר אבל רואה תמונת המת הוא והשואל לא יראה התמונה ההיא אבל ישמע דברים מה לפי מחשבתו על שאלתו ולזה לא ראה תמונת שמואל זולת האשה אשר העלתהו ולא שמעה היא הדברי' אבל שמע אותם שאול כי היא שמה התבודדותה כדבר התמונה ההיא ולזה הראתהו לה דמיונה אחר עשותה פעולות מה לעורר דמיונה והתבודדותה בזה ואולם שאול לבדו שמע אלו הדברים להתבודד דמיונו בדבר השאלה עם מה שעוררה היא דמיונו בפעולות שעשתה ולזה ייוחס זה הקסם לזה ומפני זה אמר קסמי נא לי באוב וידמה כי אחר שעשתה מה שעשת' לעורר זה הקסם נתברר לה מי הוא זה אשר העלתה

אותו ושהשואל ממנה זה הוא שאול ולזה זעקה האשה בקול גדול בראותה תמונת מי שהעלתהו כי ממנה התבאר לה שאשר העלתה אותו הוא שמואל הנביא לא איש אחר שיהיה שמו שמואל ושהשואל ממנה הוא שאול:

פסוק טז

ויהי ערך. ר"ל שונאך:

פסוק יט

מחר אתה ובניך עמי. ר"ל שיהיו מתים כמוהו, והנה בענין ההודעה ההיא אשר הגיע לשאול ספקות ראוי שנשתדל בהתרתם, הספק האחד איך יתכן שתגיע נבואה לשמואל אחר המות וזה בלתי אפשר לפי מה שביארנו מענין הנבואה ומהותה בשני מספר מלחמות ה' כל שכן שיגיע ממנו דבור מורגש לשאול עם העדר ממנו כלי הדבור, והספק השני איך יתכן שיגיע באמצעות בהעלאה באוב מאמר כזה שהוא נבואיי לפי מה שביארנו מענין אלו ההודעות במאמר השני מספר מלחמות ה', ואנחנו אומרים בהתר הספק הראשון כי על דרך האמת לא הועלה ממנו ולא הגיע ממנו דבור לשאול על דרך האמת אבל היה זה כלו פועל מפעלות הדמיון כמו שזכרנו ומזה הצד הותר הספק הראשון, ואולם הספק השני יותר ממה שאומר והוא כי שאול היה לו כח מה נבואיי כאמרו הגם שאול בנביאים והנה עם התעוררות דמיונו מזה הפעל ומה שהתאמ' לו מדברי שמואל בחייו שנתבאר לו מהם שהשם יתברך קרע הממלכה ממנו ונתנה לדוד כמו שאמר שאול לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך וגו' ונתבאר לו בחוש היות השם יתברך עם דוד והיותו סר ממנו הגיעו מזאת הפעולה כל אלו הדברים הנזכרים פה וקצתם היו נודעים לו קודם זה וקצתם נודעו לו בזה המקום מצד כח מה נבואיי והוא אמרו ויתן ה' גם את ישראל ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי וגו' ובכאן הותרו אלו הספקות באופן שלם לפי הנראה לנו:

פרק כט

פסוק ב

יש לשאול איך הסכים דוד ללכת עם אכיש להלחם עם ישראל אלא שהתר זה הספק איננו ממה שיקשה וזה כי דוד הוכרח למלאת מצות אכיש מצד היותו תחתיו ומפני מה שגלה לו שהוא תמיד פושט על ישראל להראות לו כי נבאש דוד את עמו והנה היתר מחשבת דוד בלכתו להיות לשטן לפלשתים ולסכל עצתם על ישראל כי זה ממה שיקל לו עשייתו אחר שהם בוטחים בו:

פסוק י
ועבדי אדניך אשר באו אתך. הם אנשי דוד כי לא רצ' שישובו כי אם העבדים:
והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו. ר"ל תכף שיהיה האור לכם ואמר לו זה שלא יסתכנו על יד אנשי המלחמה:

פרק ל

פסוק ט
ויבאו עד נחל הבשור והנותרים עמדו. ר"ל כי כולם הלכו עם דוד בהסכמה אחת עד נחל הבשור והנותרים שלא הסכימו ללכת יותר עמדו שם והם המאתים איש אשר הראו עצמם כאלו הם בלי כח ויגעי' ורפי ידים ולזה לא עברו את המקום ההוא ואולי היה זה ליראתם מהגדוד ההוא או שהיו יגעים מאד וכראות דוד זה הושיבם שם עד בואם לשמור הכלים:

פסוק יא
וימצאו איש מצרי בשדה. ידמה שאותם שנשארו משוטטים הנה והנה קודם שהרחיק דוד מאד מהם או מצאוהו אנשים ההולכים עמו:

פסוק יז
מהנשף ועד הערב למחרתם. יתכן שכבר היה ערב כשהשיגם והכה אותם עד ערב מחרת היום ההוא או יהיה נשף בקר, והנה רדף אחריהם כל הלילה וכעלות השחר ראה אותם נטושים על פני השדה ונלחם בהם מהבקר ועד הערב ואמר למחרתם לפי שביום שלפניו פשטו אל נגב ואל צקלג ושרפו צקלג באש:

פסוק כד
כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו. אמר להם לאמת שאין ראוי שיעשה כמו שאמרו לפי שאין זכות האדם בשלל מפני הסתכנו בירידה אל המלחמה כי אשר ירד אל המלחמה ואשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדי' למלחמה ואע"פ שאינו מסתכן שם וזה דבר מבואר ולזה אין ראוי שתאמרו שתזכו בשלל אתם לבדכם שירדתם במלחמ' מצורף לזה שזה לא היה בעוצם ידכם אבל היה בעזר אלהי בזכות כלנו אשר הלכו ואשר נשארו:

פסוק כה

והנה שמה דוד לחק ולמשפט בישראל. שיחלקו כלם בשלל עד היום הזה ולפרסם הנס אשר עשה הש"י לדוד ולנדיבותו שלח מן השלל לזקני יהודה לרעהו בכל המקומות הנזכרים פה:

פרק לא

פסוק ד

פן יבאו הערלים האלה ודקרוני והתעללו בי. היה ירא שימיתוהו באכזריות גדולה מפני מה שהשחית בהם ולזה בחר שימות ביד אוהביו:

ויקח שאול את החרב ויפל עליה. ידמה מזה המקום שכחש העמלקי שאמר לדוד שכבר הרג שאול ואולם אמר זה למצא חן בעיני דוד כי יודע היה שנאת שאול אל דוד ואפשר כי לא מת שאול בנפלו על חרבו והשלים להמיתו זה הגר העמלקי כמו שספר לדוד והוא יותר נכון לפי מה שאחשוב: